

UNIVERSITAT
JAUME·I

TREBALL FI DE GRAU MESTRA D'EDUCACIÓ INFANTIL

TÍTOL:

Plantejament de les línies de l'Escola Nova en l'Educació Infantil a través de la literatura:

La Pedagogia Waldorf: Una educació per a la vida

Nom de l'alumne: Raquel Guerra Aguilera

Nom de la tutora del TFG: Ana Jesús García Sanz

Àrea de Coneixement: Teoria e Història de l'Educació

Curs acadèmic: 2015-2016

ÍNDIX

AGRAÏMENTS	1
RESUM	2
ABSTRACT	3
PRESENTACIÓ	4
INTRODUCCIÓ TEÒRICA	5
1. INICI PEDAGOGIA WALDORF	8
2. L'EDUCACIÓ INFANTIL WALDORF ARREU DEL MÓN.....	12
3. L'EDUCACIÓ INFANTIL WALDORF EN EL MÓN, UN IMPULS TERAPÈUTIC PER A LA SOCIETAT	13
4. TAULA COMPARATIVA	14
5. ASSOCIACIÓ SOCIO-CULTURAL VENT DE LLEVANT	21
CONCLUSIONS	22
BIBLIOGRAFIA	23
BIBLIOGRAFIA WEB	24
ANNEXOS	26

AGRAÏMENTS

A Ana Jesús García Sanz, per la seua col·laboració i el temps dedicat en el meu assessorament guiant-me en la realització d'aquest treball; així com a l'Associació Projecte Vent de Llevant de Vila-real per tota la informació i documentació que m'han proporcionat per poder portar a terme la realització d'aquest treball fi de grau. Tots dos m'han oferit totes les facilitats per poder portar endavant el meu treball fi de grau de forma satisfactòria.

Tot seguit, vull agrair a la Universitat Jaume I l'oportunitat de poder aprofundir sobre un tema molt important, ja que la realització d'aquest treball m'ha donat l'avinentsa de poder dur a terme les funcions pròpies d'una docent pel que fa a la investigació d'una pedagogia per a l'educació infantil.

Per últim, i no menys important, vull agrair tot el suport que m'ha donat en tot moment la meua família. Especialment, vull agrair a la meua parella i a ma mare, les ganes per compartir amb mi l'experiència com a investigadora donant-me forces per avançar en el meu treball fi de grau.

RESUM

Francisco Giner de los Rios, creador de la Institució Lliure d'Ensenyament va lluitar per aconseguir un gran canvi en l'educació d'aquella època. Així com Rudolf Steiner, interessat a donar un tomb al sistema educatiu, ja que defén una educació completament lliure per aconseguir formar éssers humans lliures capaços de potenciar les seues capacitats. Ambdós coincideixen en la necessària ajuda de tots els components del sistema educatiu per millorar l'educació.

En primer lloc, es parla dels principis metodològics de la ILE i la pedagogia Waldorf, dues pedagogies distants en el temps però amb idees comunes.

A continuació, es fa una recopilació de l'extensió de la metodologia Waldorf arreu del món. Per confirmar aquesta expansió disposem del relat d'una mestra d'un jardí d'infància de Kènia que relata la seua experiència com a mestra en un centre on es porta a terme la pedagogia Waldorf de Rudolf Steiner. Més endavant, es mostra un recull de materials audiovisuals per reflectir el dia a dia en una aula d'un centre on s'aplica la metodologia Waldorf, on apareixen les activitats quotidianes realitzades a l'escola, així com testimonis de pares, mares i mestres Waldorf sobre aquesta pedagogia. Tot seguit, es realitza una comparativa entre les diferents pedagogies existents al llarg del temps per observar les semblances i diferències entre aquestes pel que fa a l'educació de l'infant.

Com a recapitulació, coneixerem el projecte educatiu de l'Associació Socio-Cultural Vent de Llevant situada a la província de Castelló, concretament a Vila-real, municipi del País Valencià, de la mà d'una de les persones que lluiten actualment per portar endavant aquest somni, la creació d'una escola d'educació infantil on s'eduque seguint els principis metodològics de la pedagogia Waldorf.

PARAULES CLAU: ILE, Waldorf, Giner, Steiner, Educació.

ABSTRACT

Francisco Giner de los Ríos, founder of the Free Institution of Education, fought to achieve a big change in education at that time. As Rudolf Steiner, he was interested in a reformation on the educational system, because he defends a free education to educate completely free human beings able to enhance their skills. Both agree on the necessary support of all components of the education system to improve education.

First, the methodological principles of Waldorf education and ILE, are discussed two pedagogies distant in time but with common ideas.

Secondly, there is a compilation of the extension of Waldorfs methodology worldwide. To confirm this expansion, we have the story of a teacher of a kindergarten in Kenya who describes her experience as a teacher in a school where Waldorf Rudolf Steiner's pedagogy is being conducted. Later, there is a collection of audiovisual materials to reflect the day to day in a classroom of a school where Waldorf's methodology is applied. The material shows everyday activities, which are conducted in schools, as well as testimonials from Waldorf's parents and teachers about this. Then, a comparison between the different existing pedagogies over time to observe the similarities and differences between them regarding the education of the child.

As a recap, we will know the educational project of the Socio-Cultural Association "Vent de Llevant" located in the province of Castellon, particularly in Villarreal, Valencian municipality. There the count on the support of the people currently struggling to carry out this dream, creating a kindergarten school where education is based on following the methodological principles of Waldorf's pedagogs.

KEYWORDS: Institution free of education, Waldorf, Giner, Steiner, Education.

PRESENTACIÓ

En aquest treball es pretén fer una aproximació metodològica Waldorf al desenvolupament de l'infant, exposar quan va començar aquesta nova pedagogia, mostrar la seua expansió arreu del món i descobrir quins canvis s'hi han produït amb el pas del temps respecte d'altres pedagogies. També s'intentarà reflectir les similituds pel que fa a l'estil de vida i els ideals d'Escola Nova, de Francisco Giner de los Rios, fundador de la ILE i Rudolf Steiner, fundador de la pedagogia Waldorf.

El motiu pel qual he escollit aquest tema és per l'interés per conèixer les particularitats de la pedagogia Waldorf, creada pel filòsof austríac Rudolf Steiner, i reflexar el paral·lelisme ideològic-educatiu entre la Institució Lliure d'Ensenyament, amb la metodologia pedagògica krausista promoguda per Giner de los Rios i la creació en anys posteriors dels principis Waldorf de la mà de Rudolf Steiner. Ambdós consideren que un mestre sempre hauria de tindre la necessitat de millorar en la seua pràctica docent sense deixar de banda la premissa fonamental del seguiment individualitzat de l'alumne.

A través de l'estudi de tota la documentació sobre el tema en qüestió i després d'haver reflexionat al respecte, estic en disposició d'establir una sèrie d'hipòtesis de treball. La primera hipòtesi pretén aclarir els inicis de la pedagogia Waldorf, concretant on es produeixen aquests, quin és el seu origen i l'aparició d'aquesta nova forma d'entendre l'educació.

La segona hipòtesi tractarà l'expansió arreu del món de la pedagogia Waldorf i els beneficis que aquesta ha aportat a la societat. Una tercera hipòtesi del treball consisteix a recopilar una gran quantitat d'informació sobre la pedagogia Waldorf gràcies a les noves tecnologies.

La quarta hipòtesi radica en la comparació de la pedagogia Waldorf amb altres pedagogies del segle XIX amb l'objectiu d'identificar les semblances i les diferències entre aquestes.

Finalment, la realització d'una entrevista a Anna Balaguer, directora de l'Associació Cultural Vent de Llevant per conèixer els projectes de futur de la seua associació pel que fa a l'àmbit educatiu.

La metodologia utilitzada per contrastar les diferents hipòtesis parteix d'una rigorosa investigació de les fonts utilitzades. Les fonts directes utilitzades són: documentació específica sobre el tema, trobada en la biblioteca de la Universitat Jaume I, bibliografia, pàgines web i revistes. A través de tots els documents extrets d'aquestes fonts, s'ha realitzat una anàlisi minuciosa i crítica de cadascun d'ells amb la finalitat de conèixer detalladament les particularitats de la pedagogia Waldorf així com la seua extensió arreu del món, les idees, actuacions e interessos que porta implícits i els canvis que això suposa en l'àmbit educatiu actual. També es tenen en compte els testimonis orals de professionals interessats en la millora de l'educació mitjançant entrevistes orals i d'altres audiovisuals trobades gràcies a les fonts i referències presents a la bibliografia web. Al cap i a la fi, la totalitat de fonts utilitzades permeten resoldre les hipòtesis plantejades al començament del treball.

INTRODUCCIÓ TEÒRICA

La introducció teòrica, que es desenvolupa a continuació, permet conèixer els conceptes bàsics necessaris per a entendre aquest treball. En primer lloc, partirem dels principis metodològics de la Institució Lliure d'Ensenyament; sense oblidar-nos de Francisco Giner de los Rios, ja que “el hombre vació toda su vida en la Institución de la que fue el creador, el padre y el alma, y la Institución no habría sido posible (o de ser posible habría sido algo totalmente distinto a lo que fue)” (Jiménez, 1985, p. 131).

Los principios educativos que seguía la Institución, repetidos insistentemente, sin apenas variación a través de los años, en sus programas, eran los siguientes:

Pretendía no sólo instruir a sus alumnos, es decir, proporcionarles conocimientos acumulativos, sino fundamentalmente educarlos «despertar el interés de sus alumnos hacia una amplia cultura general, múltiplemente orientada procurando que se asimilen aquel todo de conocimientos que cada época especialmente exige...»pero...antes que todo eso, hombres, personas capaces de concebir un ideal, gobernar con sustantividad a su propia vida y de producirla mediante el armonioso consorcio de todas sus facultades. Para conseguirlo, quisiera la Institución que en el cultivo del cuerpo y del alma “nada les fuese ajeno”. Si le importa forjar el pensamiento como órgano de la investigación racional y de la ciencia, no le interesa menos la salud y la higiene, el decoro personal y el vigor físico, la corrección y nobleza del hábito y maneras, la amplitud, elevación y delicadeza del sentir, así como el juego corporal al aire libre.

Mantuvo el sistema de enseñanza cíclica o de educación general. «Los alumnos, conforme al grado de su desarrollo, se dividen en secciones, dispuestas para que todas puedan tomar parte activa en el trabajo, y lejos de estudiar “asignaturas” aisladas, las diversas enseñanzas marchan todas paralelamente, de tal suerte que el niño... debe aprender en el fondo y durante todo el tiempo de su educación las mismas cosas en las primeras secciones que en las últimas...» Para ello se eludía la separación entre párvulos, primaria y secundaria, englobándolos en el período único de la educación general. Los alumnos se dividían por secciones – según su grado de desarrollo-, tendiendo a que éstas fueran lo menos numerosas posibles, a fin de propiciar las relaciones profesor - alumno y la participación activa de los segundos.

Por otra parte se **rechazaba el libro de texto...**; se trata de huir del sistema memorístico.

Los métodos pedagógicos de la Institución se declaraban herederos de Pestalozzi y Froebel. Pestalozzi, que estaba tremendamente influido por Rousseau, creía en la regeneración social a través de la educación del pueblo y pensaba que **la gran tarea** de sus días era la de **educar al hombre para la democracia y la libertad.**

Excursiones escolares. Como elemento esencial del proceso intuitivo, la Institución fomentó en gran medida las «excursiones escolares», excursiones para mantener continuo contacto con la naturaleza, excursiones a museos ... El culto a la excursión se refleja en los innumerables relatos de las mismas aparecidas en el Boletín.

Familia y educación. «Establecer esta íntima relación entre escuela y familia, no sólo mediante el niño, sino directamente, es tal vez hoy el problema pedagógico social de superior interés y novedad en los pueblos más cultos». **Pestalozzi había exclamado:** «Hogar doméstico, familia, tú eres la **Escuela de la Humanidad**».

Coeducación. La Institución defendía la coeducación como un «principio esencial del régimen escolar», juzgaba la coeducación como «uno de los resortes fundamentales para la formación del carácter moral, así como la pureza de costumbres, y el más poderoso para acabar con la actual inferioridad positiva de la mujer, que no empezará a desaparecer hasta que aquélla se eduque, en cuanto se refiere a lo común humano, no sólo *como*, sino *con* el hombre (Guerrero, Quintana de Uña i Seage, 1977, p.35-40).

D'altra banda, Antonio Molero Pintado engloba els principis pedagògics de la Institució en un quadre resum (Annex 1). Per últim, citar "El Colegio Estilo" de Madrid, com l'exemple actual de l'única escola que manté els principis del Sistema Lliure d'Ensenyament com es pot observar a l'apartat filosofia de la pàgina web del centre: <http://colegioestilo.com/>.

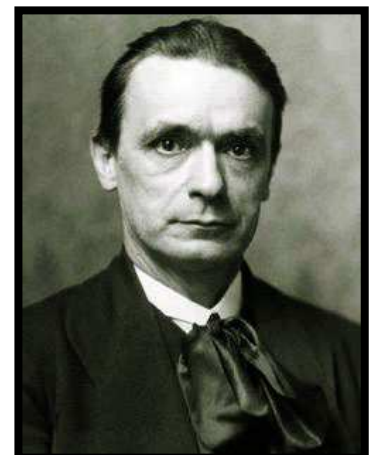

Posteriorment, descriurem els fonaments de l'Educació Waldorf, creada per Rudolf Steiner, filòsof austríac, erudit literari, educador, artista, autor teatral, pensador social, seguidor de l'esoterisme i fundador de l'antroposofia.

- **Importància de la natura** "La educación sólo puede empezar cuando el pequeñuelo quede realmente insertado en el orden del plano físico, tan pronto como empiece a respirar el aire exterior" (Steiner, 2000, p.12-13).

"Sin cierto conocimiento de la naturaleza y sin relación con la vida espiritual, el hombre no puede ocupar su debido lugar en la convivencia social" (Steiner, 2000, p.12-13).

- **Ambient de tranquil·litat, calma i serenitat** "Lo primero en educación y enseñanza es lograr que la respiración del niño armonice con aquel mundo donde el hombre no

podría llevar a cabo el cambio rítmico que corresponde a vigilia y sueño, tal como se lleva a cabo en el mundo físico” (Steiner, 2000, p.20).

- **Concepte d'ésser humà** “Esto nos lleva a un aspecto muy importante del hombre: hemos de comprender al hombre en su totalidad: ser espiritual, anímico y corporal” (Steiner, 2000, p.30).
- **Importància de les emocions i els sentiments** “La educación y enseñanza del porvenir demandan que se ponga énfasis especial en forjar, no sólo el pensamiento, sino la voluntad, y cultivar la sensibilidad” (Steiner, 2000, p.59).
- **Importància de la repetició (Rutines diàries)** “La repetición más bien inconsciente cultiva, pues, la sensibilidad; la repetición plenamente consciente cultiva el impulso volitivo propiamente, ya que acrecienta la virtud de resolución” (Steiner, 2000, p.72).
“Repito, hay que asignar al niño alguna función para que la lleve a cabo todos los días, en ciertos casos durante todo el año escolar: porque esto es lo que tiene poderoso efecto para la formación de la voluntad” (Steiner, 2000, p.73).
- **Coneixement del mateix cos** “Nosotros, en cambio, debiéramos hacer uso de nuestra vida anímica, para aproximarnos a los objetos y para observar lo que experimentamos al contacto con ellos” (Steiner, 2000, p.57).
- **El mestre és un guia per al xiquet** “Como maestros, tendrán ustedes la necesidad, por una parte, de hacer la naturaleza inteligible para sus discípulos; por la otra, la de conducirles hacia cierta concepción de la vida espiritual” (Steiner, 2000, p.41).
- **Tindre en compte l'opinió del xiquet** “Por eso insistimos tanto en que, al darle al niño una educación intelectual, actuemos también incesantemente sobre su voluntad” (Steiner, 2000, p.112).
- **Integrar una antropologia completa: espiritual, psíquica i física** “En efecto, el poder de la memoria debe cultivarse a través de la sensibilidad y de la voluntad, no por los meros ejercicios intelectuales” (Steiner, 2000, p.123).
- **Procés natural d'imitació de l'adult de referència per part del xiquet** “Naturalmente, que no hemos dejado confinado al niño en su cuna, hasta los siete años: ha estado activo, se ha ido acomodando al mundo imitando a los adultos” (Steiner, 2000, p.172).

Aquesta introducció teòrica ajudarà a comprendre el desenvolupament del treball que es detalla a continuació.

1. INICI PEDAGOGIA WALDORF

En aquest capítol volem contextualitzar el període en què es va iniciar la pedagogia Waldorf, situant-la en la seua època i aprofundir en la seua forma d'entendre l'educació, així com mostrar el currículum complet de les Escoles Waldorf (Annex 2).

La conferència d'Isabel Mateo¹, *Una educación basada en el ser humano*, realitzada en la Fira BioCultura 2014, que va tindre lloc els dies 7, 8 i 9 de març de 2014 en València; ens permet conèixer de més a prop la Pedagogia Waldorf.

La pedagogia Waldorf, es va iniciar el 1919 però no era una pedagogia innovadora, ja que seguia la ideologia educativa de la Institució Lliure d'Ensenyament amb la metodologia pedagògica krausista fomentada per Francisco Giner de Los Rios, inculcant uns hàbits que condueixen cap a una exemplar educació per a la vida.

Empezó a funcionar, es decir, se inicia el 1919, no es una pedagogia novedosa, no es una pedagogia experimental, no es una pedagogia de gente loca, no es una pedagogia retrógrada por lo que se hace en las clases, yo siempre y cada vez estoy más convencida de que es una pedagogia de futuro, está por hacer, tiene mucha base, tiene mucha consistencia (Mateo, 2014, Conferència).

En Stuttgart (Alemanya), comença la primera escola Waldorf a petició d'un grup de pares treballadors d'una fàbrica de cigarrets i Rudolf Steiner els dóna conferències d'una manera curiosa per a ells, els crida l'atenció i decideixen demanar-li que si ho estan fent amb ells perquè no ho podrien fer amb els seus fills. D'aquesta manera, Steiner inicia l'escola, motivat per aquesta qüestió i adoctrina a un grup de mestres per ensenyar-li'ls com han de fer-ho i es porta a terme. "Nos encontramos con una metodología antigua, que ya era novedosa cuando se inició en 1919 en Stuttgart" (Mateo, 2014, Conferència).

Va haver-hi canvis notables respecte a l'educació que hi havia en eixe moment, ja que existia una separació entre xiquets i xiquetes i això va canviar per passar a convertir-se en un mateix espai educatiu on xiquets i xiquetes comparteixen aula i activitats de tot tipus.

En esa epoca los niños y las niñas estaban en escuelas diferentes y, por supuesto en espacios diferentes. En la primera escuela waldorf con una gran cantidad de niños aparecen niños y niñas en el mismo espacio pedagógico y tampoco dejan de hacer actividades masculinas ni femeninas tanto los niños como las niñas, se hace horticultura y las niñas con sus faldas hacen horticultura, los chicos con sus manos "torpes", digo entre comillas porque es muy relativo, hacen punto, tejen, se hacen sus ropas (Mateo, 2014, Conferència).

¹ Isabel Mateo Cebrián. Mestra formada en la primera escola Waldorf, responsable del projecte Waldorf en València, Flor de Azahar.

La seua forma de treballar amb els xiquets no és comú pel que fa a l'ús de materials naturals per a totes i cadascuna de les activitats realitzades, per la importància que consideren que té la vinculació amb la natura per part del xiquet, considerant que aquesta és fonamental per al seu desenvolupament.

Ahora mismo, en esta época en la que estamos también es novedosa, también es innovadora, ¿por qué? porque seguimos trabajando con materiales naturales, no permitimos, no nos gusta, no queremos que nuestros hijos estén desvinculados con la naturaleza (...) se utilizan lanas, sedas, algodones, madera, todo muy natural (...) porque quieres dar lo mejor a los hombres y mujeres del futuro, porque hay que preservar al ser del niño, cuidarlo, respetarlo y yo diría hasta que venerarlo porque es algo que se ha puesto en tus manos y debes respetarlos (Mateo, 2014, Conferència).

L'expressió plàstica, el joc a l'aire lliure i els treballs manuals són activitats pràctiques on l'infant aprén passant del fet casual i lúdic al fet intencional i voluntari. A més a més, totes aquestes activitats són uns pilars fonamentals dins de la pedagogia Waldorf, ja que pel seu caràcter motivador i les seues immenses possibilitats esdevenen un element educatiu de gran valor per treballar tots els tipus de llenguatges necessaris a l'etapa infantil. D'altra banda, aquests aspectes es poden considerar innovadors respecte a la metodologia emprada en les escoles tradicionals, on a poc a poc van desapareixent aquest tipus d'activitats tan profitoses per als alumnes, com menciona Isabel Mateo en la següent afirmació:

Otro aspecto innovador es que siguen haciendo manuales, tejiendo, hacen horticultura, siguen haciendo música, trabajan con elementos vivos, no se estudia la música desde un casete o una pantalla, sino que se trabaja desde escuchar realmente lo que da el sonido de los instrumentos que hay en ese espacio, la voz, la expresión, todo (Mateo, 2014, Conferència).

Respecte a la metodologia emprada, Isabel Mateo troba diferències significatives entre ambdues tipologies escolars, la metodologia emprada en les escoles tradicionals i la metodologia emprada en les escoles Waldorf, però arribant en totes dues a un mateix nivell educatiu.

También es innovadora la forma de cómo se hace, los niños salen igual de preparados a nivel de contenidos que el que está en una escuela que no sea Waldorf. Cómo trabajamos con los niños que están en este sistema educativo? Cada niño desarrolla aquello que lleva dentro y se le acompaña (...) en sus procesos evolutivos (Mateo, 2014, Conferència).

Pel que fa a l'etapa del bebé de nadó, defenen la importància del contacte amb la seua mare, "En la etapa de bebé lo más lógico es que esté con la madre o una persona de apego, de cercanía, de arropamiento, de cuidados físicos y fisiológicos que el niño necesita" (Mateo, 2014, Conferència).

Un altre aspecte a destacar en la pedagogia Waldorf és la possibilitat que tenen d'aprendre de forma pràctica i col·laborativa, com menciona Isabel a la seua conferència, ja que hem de fomentar el caràcter actiu, creatiu i reflexiu de l'alumne en lloc de limitar-los a escoltar i obeir perquè els alumnes aprenen fent, no escoltant. D'aquesta manera obtindríem aules actives i participatives on els alumnes de manera col·laborativa resoldrien els problemes i treballarien de forma autònoma.

La escuela Waldorf es una escuela práctica, el maestro está cosiendo, está cocinando, está activo, está preparando una casita de juguetes, está dándole el espacio para que el niño pueda imitarlo (...) se trabaja a nivel muy manipulativo, el juego libre, el almuerzo se hace con ellos, el grupo está mezclado por edades, no son niños que están separados por edades sino que desde los de 3 hasta los de 6 están en un mismo aula y aprenden unos de otros, es como una gran familia donde el hermano mayor puede hacer unas cosas que el hermano chiquitín no sabe hacer todavía y siente como el anhelo de querer ser como ese hermano mayor que va con su tronco y el pequeñín intenta arrastrarlo pero sabe que no llega y el mayor lo ve y le ayuda (Mateo, 2014, Conferència).

A més a més, remarca la importància de promoure la llibertat del xiquet, ja que tenir alumnes motivats i implicats és fonamental per aconseguir l'objectiu fonamental, educar als alumnes, perquè en lloc d'impartir classes magistrals on el mestre o la mestra proporciona coneixement i l'alumne el rep, hem de potenciar l'adquisició de coneixements a través de l'experimentació i la descoberta en lloc de limitar-nos a transmetre els coneixements, ja que d'aquesta manera l'aprenentatge serà significatiu gràcies a l'educació basada en el descobriment conjunt entre alumnes i mestres on les úniques premisses són observar, experimentar i provar per ells mateixos en lloc de fer-ho només en els llibres de text.

En el jardín de infancia, en el periodo de educación infantil en la escuela Waldorf, los niños no tienen una sola ficha como el 99% de los centros educativos que tienen un paquetito de fichas donde tienen que rellenar (...) desde el primer día que trabajamos con fichas, que no dejamos una hoja en blanco para que él sea el que saque lo que tiene dentro ya estamos metiéndolos en un espacio dirigido, le estamos limitando la libertad (...) Es un problema social, nosotros mismos tenemos la sensación que si no han hecho nada visible el niño no ha trabajado y es un problema a modificar porque el niño pequeño necesita moverse y no en un juego dirigido sino en un juego libre donde desarrolla sus habilidades (Mateo, 2014, Conferència).

Una altra diferència que observem respecte a la metodologia emprada en els centres tradicionals fa referència al moment en què s'incorpora un nou mobiliari a l'aula, les taules amb pupitre, cap als 7 anys on els xiquets s'han d'acostumar a diverses modificacions com la separació per edats a les aules o la inclusió de nou mobiliari dins de l'aula ordinària, ja que no ocorrien anteriorment.

Después, de los 7 a los 14 años, aquí pasa otra etapa, durante el jardín de infancia, el maestro acompaña a estos niños, se desarrollan mucho los sentidos; y llegan a primero, a los 6-7 años cuando ya están maduritos para conocer, se encuentran a niños de su misma edad, ya aparece la separación de niños por edad y aparece por primera vez las mesas con pupitres que nosotros conocemos y tiene una persona tutora que le acompaña durante unos 8 años (Mateo, 2014, Conferència).

A continuació, explica com és un dia en una escola Waldorf mencionant les activitats que es realitzen i l'horari que se segueix cada dia per portar a terme les diferents matèries.

En las dos primeras horas de la mañana esta persona interactúa día a día con ellos (...) es una enseñanza helicoidal, se encuentran por primera vez con la lectoescritura, empiezan a descubrir el mundo (...) el maestro les muestra a través del currículo y las materias el mundo que tienen a su alrededor. Durante estas dos primeras horas de la mañana se dedican a las materias más conceptuales: las matemáticas, la lengua, la física, la historia, la geometría; y se trabaja por periodos y durante 3-4 semanas estás trabajando intensamente y única y exclusivamente matemáticas (...). Después en la segunda parte, después del recreo, aparecen las materias más instrumentales y artísticas (...) y luego los idiomas, otra materia interesante, desde primero hasta segundo de bachillerato, dos idiomas desde el primer día, normalmente dos idiomas donde se puedan ver diferencias sustanciales para abrir la estructura de nuestro pensamiento, para flexibilizar el conocimiento de otras culturas ya que el idioma es social, es lo que nos relaciona a unos con los otros y desarrolla el sistema fonador, la laringe, sonidos que no tenemos en nuestra lengua, los adquirimos porque nuestra laringe va infiriendo todos estos sonidos que escuchamos, los va como imitando, es un órgano que imita (Mateo, 2014, Conferència).

Per finalitzar, menciona l'extensió de la metodologia Waldorf entre personalitats de la vida pública, així com la seua bona acceptació a les escoles públiques d'Escandinàvia.

Hay muchos personajes en la vida pública como el primer ministro noruego, Jennifer Aniston, Sandra Bullock, Emma Thompson que han sido alumnos en una escuela Waldorf y el último premio Nobel de Medicina, en octubre de 2013, es un alumno Waldorf que ha trabajado con bioquímica, es decir, son personas completamente integradas en su medio, en el mundo que les rodea. Además dentro de los sistemas escandinavos, el sistema Waldorf es reconocido como otros y aplicado en las escuelas públicas, totalmente normalizado y aquí en España, ¿qué sucede? que estamos en una situación que no somos capaces de traspasar las banderas porque todas las leyes te cierran puertas; sabes que es lo mejor y no puedes hacer nada (Mateo, 2014, Conferència).

2. L'EDUCACIÓ INFANTIL WALDORF ARREU DEL MÓN

Aquest capítol pretén enumerar, en primer lloc, tots els centres educatius associats i les noves iniciatives i centres en formació que existeixen actualment tant a Espanya com a Portugal (Annex 3). A continuació, observarem mitjançant un exemple, l'expansió que s'està produint per Europa i per la resta del món d'aquesta pedagogia.

Pel que fa a l'expansió que s'està produint per Europa i per la resta del món d'aquesta pedagogia trobem a **Silviah Njagi** (Annex 4), mestra del jardí d'infància de l'escola Waldorf de Nariobi, a Kènia. Al següent enllaç podem escoltar els testimonis dels integrants d'aquesta escola, Nairobi Waldorf School <https://www.youtube.com/watch?v=upmMD4JnCus>.

En els últims 15 anys, Silviah ha treballat amb xiquets d'entre 4 i 6 anys i actualment col·labora a l'àmbit de la formació de mestres Waldorf de l'est d'Àfrica².

En Kenia la educació Waldorf empezó en 1989 con la escuela Rudolf Steiner Mbagathi en Nairobi. En 1992 un grupo de padres fundó el jardín de infancia Kileleshwa cerca del centro de la ciudad. Como no paraba de crecer, se trasladaron junto con los mayores a un sitio llamado Karen y fundaron una escuela primaria que posteriormente se convirtió en la escuela Waldorf de Nairobi. Hoy en día la escuela también cuenta con un jardín de infancia.

Actualmente la escuela Rudolf Steiner Mbagathi inicial acoge un jardín de infancia y las clases primera a octava, y una novena clase adicional para los exámenes oficiales. La escuela es un centro de exámenes acreditado. Todas las escuelas keniatas son fundadas por grupos de padres (Silviah Njagi, 2015).

² Formación de maestros del este de África: ver el informe actualizado en el *Journal of the Friends of Waldorf Education*, FJ 2015 (edición en inglés)

3. L'EDUCACIÓ INFANTIL WALDORF EN EL MÓN, UN IMPULS TERAPÈUTIC PER A LA SOCIETAT

En aquest capítol es pretén mostrar la pedagogia Waldorf gràcies a un altre tipus de llenguatge, les noves tecnologies. Actualment, gràcies a aquestes, tenim al nostre abast una gran quantitat de materials que reflecteixen el canvi que ha experimentat la societat en què vivim, ja que fa molts anys la literatura era l'única manera de poder conèixer, ensenyar i aprendre i ara ha donat pas a un altre canal que ens proporciona un llenguatge molt visual que plasma clarament les tècniques pròpies del nostre temps.

Entre los cambios que afectan a la sociedad en su conjunto, y que por tanto repercuten directamente en las metodologías, se ha prestado especial atención a la influencia de las TIC. Los desarrollos de las propias tecnologías, cada vez más rápidas y potentes, facilitan su uso en el proceso de enseñanza y aprendizaje (Comisión para la Renovación de las Metodologías Educativas en la Universidad (Espanya), & Consejo de Coordinación Universitaria (Espanya), 2006, p.47).

D'aquesta manera s'utilitzen les tècniques pròpies del nostre temps per reflectir les idees per mitjà de programes (Annex 5), documentals, pel·lícules, entrevistes i sèries de televisió (Annex 6), entre d'altres. Algunes mostres d'aquesta pedagogia arreu del món són les següents que, a més a més, es poden consultar a l'apartat bibliografia web d'aquest treball:

- Colegio Luis Horacio Gomez: El Col·legi Luis Horacio Gómez i la seua pedagogia al Jardí d'Infància Waldorf, ha sigut creada per guiar als xiquets en el seu camí cap a la llibertat de l'ésser a través del gaudi de l'experiència i del coneixement d'una manera natural. Aquest centre està ubicat a la ciutat de Cali en Colòmbia.
- Escuela Waldorf de Cuernavaca. Presentació de l'escola Waldorf de Cuernavaca (Mèxic). Documental basat en testimonis d'ex-alumnes d'aquesta escola.
- Los Caracoles, iniciativa Waldorf (Jardí d'infants). (Mèxic) Breu presentació de la Pedagogia Waldorf per a xiquets dels 2 als 14 anys. Los Caracoles Primària.
- Colegio Inlakesh, ciutat de Mèxic. Documental sobre la pedagogia Waldorf utilitzada en la seua escola amb testimonis de mestres del mateix centre.
- Escuela Waldorf Alicante. Aquest vídeo mostra un dia qualsevol en una aula d'educació infantil de 3 a 6 anys a l'Escola Waldorf d'Alacant.
- CP San Miguel de Plasencia. Escola d'educació infantil pública.
- Escuela Waldorf Sevilla Girasol. El ritme de l'escola reflectit en el transcurs del dia.
- Escuela Waldorf · Valle del Elqui · Chile. Activitats d'un dia qualsevol al centre.
- Colegio Calli · Coatepec, Veracruz, Mèxic. Mostra de la vida quotidiana dels xiquets d'una escola basada en el sistema Waldorf.
- Casa Amarela. (Portugal) Vídeo institucional Casa Amarela.
- Centre d'Educació Infantil Rosa d'Abril. Barcelona. Testimonis de pares, mares i mestres sobre la pedagogia Waldorf.

4. TAULA COMPARATIVA

Aquest apartat tracta de reflectir les diferències entre algunes de les pedagogies emprades al llarg del segle XIX-XX (veure taula 1); així com l'evolució d'aquestes pedagogies educatives amb el pas del temps.

Per tal d'aconseguir-ho, la següent taula comparativa mostra l'opinió de tres autors (John Dewey, Francisco Ferrer i Guàrdia i Robert Young) gràcies a les cites dels seus respectius llibres per respondre a una sèrie de qüestions plantejades:

- QUÈ ÉS EDUCAR?
- PER QUÈ CAL EDUCAR?
- PER A QUÈ CAL EDUCAR?
- EN QUINES QÜESTIONS CAL EDUCAR?
- QUI HA D'EDUCAR?
- QUIN MESTRE VOLEM?
- QUIN ESTUDIANT VOLEM?
- COM CAL EDUCAR?

Posteriorment es realitza una reflexió sobre aquestes opinions dels autors respecte a aspectes concrets de l'educació.

TAULA 1. COMPARATIVA DE LES PEDAGOGIES DEL SEGLE XIX- XX

REPRESENTANT	JOHN DEWEY	FRANCISCO FERRER I GUÀRDIA	ROBERT YOUNG
LLIBRE UTILITZAT	Mi credo pedagógico, 1957.	La escuela moderna de Ferrer i Guàrdia, 1976.	Teoría crítica de la educación y discurso en el aula, 1993.
QUÈ ÉS EDUCAR?	“La educación es el método fundamental del progreso y de la reforma social” (Dewey, 1957, p.7).	“Enseñar de todo un poco, transmitir todas las cosas” (Villafranca, 1976, p. 144).	“La educación es un proceso de culturización: un paso a una forma de vida. Su medio es la lengua y la experiencia; su método, el diálogo y, su producto, la cultura” (Young, 1993, p.91-92).
PER QUÈ CAL EDUCAR?	“El niño es introducido en la riqueza acumulada de ideas y emociones que se hallan concentradas en el lenguaje” (Dewey, 1957, p.2).	“Mi plan es que la escuela sea de primera enseñanza” (Ferrer i Guàrdia, 1976, p. 92).	Para interpretar bien la charla en una cultura, necesitamos «conocer» las normas y lo que se entiende por obedecer una norma, pero si interpretamos, en el mismo acto de la interpretación nos formaremos un juicio sobre si el hablante está hablando o no de manera culturalmente apropiada (Young, 1993, p.48).
PER A QUÈ CAL EDUCAR?	El maestro no está en la escuela para imponer ciertas ideas o para formar ciertos hábitos en el niño, sino que está allí como un miembro de la comunidad para seleccionar las influencias que han de afectar al niño y para ayudar a responder adecuadamente a esas influencias (Dewey, 1957, p.4).	Una enseñanza nueva que prepare la sociedad del futuro, que rompa la cadena de errores tradicionales y fortifique la inteligencia con verdades, para que las generaciones que nacen, den en el curso de su vida el fruto que legítimamente puede esperarse de la naturaleza humana (Villafranca, 1976, p. 146-147).	La educación para la vida, si es que esta expresión significa algo, es educación para el cambio reflexivo y la adaptación del yo, para el cambio cooperativo de las relaciones con los demás y para el cambio respetuoso y holista del medio ambiente que compartimos. Y la enseñanza evolutiva tiene que ser forzosamente crítica (Young, 1993, p.14).

**EN QUINES
QÜESTIONS CAL
EDUCAR?**

“El lenguaje es un medio de comunicación; es el instrumento por el cual un individuo participa en las ideas y sentimientos de otro” (Dewey, 1957, p.5).

“La enseñanza debería abarcar tres frentes. El intelectual, el gimnástico y el tecnológico, a través del cual se transmita al alumno los fundamentos científicos generales de todos los procesos de producción” (Marx, 1976, p.31).

“La labor escolar está caracterizada por absurdos bien conocidos, como el de enseñar sistemas gramaticales formales, cuando la finalidad es conseguir que los estudiantes empleen el idioma de la manera que se considera gramaticalmente correcta, cosa que es completamente distinta” (Young, 1993, p.36).

**QUI HA
D’EDUCAR?**

“Aquella concibe a la escuela como un lugar donde se han de dar ciertas informaciones, donde se han de aprender ciertas lecciones o donde se han de formar ciertos hábitos” (Dewey, 1957, p.4).

“La observación constante y cuidadosa de los intereses es de la mayor importancia para el educador” (Dewey, 1957, p.6).

“Un simple hombre de pueblo, pero de carácter, tenaz, mayor o menor medida, persistente, de temple revolucionario y más capaz que muchos otros que se jactan de serlo en grado superlativo” (Comaposada, 1976, p.11).

“El educador verdadero digno de ese nombre obtendrá todo de la espontaneidad, porque conocerá los deseos del niño y sabrá secundar su desarrollo únicamente dándole la más amplia satisfacción posible” (Ferrer i Guàrdia, 1976, p.103).

“El buen maestro era capaz de prescindir de sus propias ideas de adulto para defender mejor al niño” (Ferrer i Guàrdia, 1976, p.95).

“Los alumnos aprenden un plan de materias fijado, en las Juntas de Enseñanza o los directores de distritos docentes, e interpretado por las escuelas y los maestros” (Young, 1993, p.122).

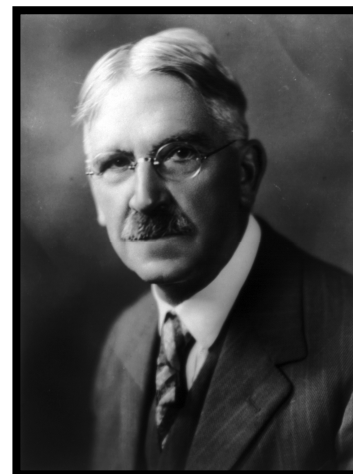
“Uno de estos docentes subrayaba que «trataba» de no ser un profesor autoritario, de dar a sus alumnos gran cantidad de libertad individual, a condición de que no se estorben demasiado unos a otros” (Young, 1993, p.30).

**QUIN MESTRE
VOLEM?**

QUIN ESTUDIANT	<p>“El niño tiene sus propios instintos y tendencias” (Dewey, 1957, p.2).</p>	<p>“Es esencial que el niño encuentre atractivo el estudio; que sea capaz de encontrar en sus estudios personales algo nuevo, que vea en todo lo que él haga algo original, algo propio, algo que sea él mismo” (Rosell, 1976, p.179).</p>	<p>“Si los niños no critican cuando aprenden, quizá no se atrevan a criticar después” (Young, 1993, p.77).</p>
VOLEM?			
COM CAL EDUCAR?	<p>“La escuela ha de ofrecer al niño estas actividades y reproducirlas de modo que el niño aprenda gradualmente su sentido y sea capaz de desempeñar su papel con relación a ellas” (Dewey, 1957, p.4).</p> <p>“Los instintos y capacidades del niño proporcionan el material y constituyen el punto de partida para toda la educación” (Dewey, 1957, p.2).</p>	<p>“Hay que educar sin dogmatismo dejando al niño la dirección de su esfuerzo, favoreciendo su desarrollo por la satisfacción de todas sus necesidades a medida que se manifiesten y se desarrollen, sin violencia alguna” (Educadores progresistas, 1976, p.214).</p>	<p>De una prescripción metódica para el estudio del aprendizaje (estudiarlo como un cambio de conducta externa, observable, producido por cambios en el entorno: experiencia), obtenemos finalmente un método pedagógico basado en el principio de que debemos enseñar como si nuestro objetivo fuese cambiar la conducta del alumno, no su pensamiento, su carácter o sus sentimientos (Young, 1993, p.39).</p>

John Dewey concep l'educació com un "espai controlat", una mena de "laboratori de la vida social" és a dir, Dewey parla del sentit social de l'educació.³ Allí, el mestre, més que ensenyar, té la funció de seleccionar les experiències o influències amb què es trobarà l'alumne⁴.

L'alumne haurà de donar les seues pròpies respostes⁵, ja que hem de tenir cura del llenguatge que utilitze el xiquet, especialment la seua riquesa perquè l'enriquiment del llenguatge com un contingut educatiu bàsic és un fonament de les possibilitats educatives. Els xiquets quan són xicotets escolten les paraules dels adults i les repeteixen; per això

hem de cuidar el nostre llenguatge perquè de nosaltres depén el llenguatge que utilitze el xiquet.

Dewey fa una crítica a l'educació del seu moment històric, pensant en un futur hipotètic⁶.

Només quan alguns conceptes li superen, haurà d'intervenir el mestre per orientar-li respecte al sentit que haurà de tindre la seua resposta⁷; és a dir, davant la falta de comprensió de l'alumne pel que fa a un concepte concret, el mestre hauria de donar les claus perquè aquest ho entenga i pugua realitzar un aprenentatge significatiu. La proposta de Dewey és contrària a aquesta manera d'entendre l'educació⁸, ja que defén que les capacitats del xiquet han de ser el punt de partida de l'educació i no a l'inrevés.

Soledad Villafranca en el llibre *La escuela moderna de Ferrer i Guàrdia*, estava referint-se a una educació de tipus «enciclopèdic» vasta encara que no necessàriament profunda.⁹

El concepte d'educació integral fou acollit, posteriorment per Ferrer i Guàrdia, en la majoria de lleis educatives posteriors. Es pretén formar a l'ésser humà no només en aspectes intel·lectuals o cognitius sinó també tècnics o procedimentals, físic-corporals (Ed. Física) i afectiu-actitudinals (valors, Ed. per a la Ciutadania...)¹⁰ A més a més, el xiquet, a l'escola moderna, no passa exàmens¹¹.

³ «Què és educar?» (Mi credo pedagógico, 1957) p.15

⁴ «Per a què cal educar?» (Mi credo pedagógico, 1957) p.15

⁵ «Quin estudiant volem?» (Mi credo pedagógico, 1957) p.17

⁶ «Quin estudiant volem?» (Teoría crítica de la educación y discurso en el aula, 1993) p.17

⁷ «Qui ha d'educar?» (Mi credo pedagógico, 1957) p.16

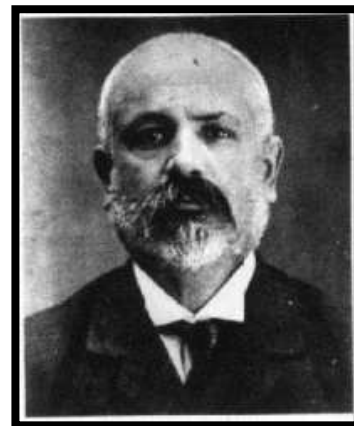
⁸ «Com cal educar?» (Mi credo pedagógico, 1957) p.17

⁹ «Què és educar?» (La escuela moderna de Ferrer i Guàrdia, 1976) p.15

¹⁰ «En quines qüestions cal educar?» (La escuela moderna de Ferrer i Guàrdia, 1976) p.16

¹¹ «Quin mestre volem?» (La escuela moderna de Ferrer i Guàrdia, 1976) p.16

Francisco Ferrer i Guàrdia exposa una idea que podria haver subscrit l'autor del *Emilio*, ja que aquest reitera les mateixes idees: "Nuestro ideal es el de la ciencia y a él recurriremos en demanda del poder de educar al niño favoreciendo su desarrollo por la satisfacción de todas sus necesidades a medida que se manifiesten y se desarrollen" (Ferrer i Guàrdia, 1976, p.99).

Aquest pensament de Ferrer deriva d'una imatge de persona interessada en el desenvolupament individualitzat del xiquet mitjançant l'espontaneïtat, ja que d'aquesta manera el xiquet

exposarà les seues idees d'una manera lliure, sense prejudicis. A més a més, el mestre ha de deixar de banda les seues idees per recolzar al xiquet en tots els seus pensaments¹², d'aquesta manera, es sentirà emparat pel seu mestre i defensarà les seues idees d'una manera més coherent. Una altra de les qualitats que ha de tindre un bon mestre és que ha de conèixer els desitjos dels seus alumnes.

Aquest pensament de Ferrer ens condueix a un imaginari d'escola, on totes les persones encarregades de portar a terme l'educació del xiquet, han de deixar de banda els seus interessos per ajudar al xiquet com i quan aquest ho necessite. Si els mestres i els pares aconseguiren donar suport als seus fills i alumnes, contribuirien a augmentar la confiança dels infants, ja que aquests es sentirien acollits per la gent que més admiren i volen. Així, el xiquet tindrà confiança en si mateix i, per això actuarà d'una manera espontània, qualitat importantíssima per ser mestre.

Totes aquestes idees deriven d'una persona, Ferrer, interessat a canviar el sistema educatiu, defenent una educació lliure i, per descomptat, sense violència. Per això diu que s'ha d'educar sense dogmatisme, ja que aquesta és una actitud natural i espontània que tenim des de xicotets que es fonamenta en creure que el món que existeix és exactament de la forma en què nosaltres els concebem. Aquest pensament ens condueix a un imaginari d'escola on el principal lema és la tolerància, ja que tots els alumnes respecten les opinions de la resta encara que no les compartisquen.

Robert Maxwell Young entén l'educació com un procés de culturització que aprenem gràcies a la llengua i l'experiència, ja que tot allò que una persona aprén no està necessàriament als llibres sinó que també s'aprén de les teues pròpies vivències. Aquesta idea deriva d'una persona preocupada pel procés que es porta a terme a l'hora d'educar. Ell mateix diu que el seu pas per la Facultat d'Arts li va ensenyar a "aprendre a aprendre". Aquest pensament ens condueix a un imaginari d'escola on el principal lema és que per portar a terme l'educació són necessaris dos

¹² «Com cal educar?» (La escuela moderna de Ferrer i Guàrdia, 1976) p.17

mitjans que faciliten aquest procés de culturització: la llengua i l'experiència.¹³

Els alumnes augmenten el seu nivell cultural e intel·lectual gràcies a l'ajuda dels mestres, que els proporcionen una sèrie de normes que els ajuden al llarg de la seua vida tant en l'àmbit professional com en el familiar. Per aquest motiu és tan important educar, perquè si els individus de la societat coneixen les normes, podran gaudir d'una educació que els permet comunicar-se amb la resta de persones, augmentar la seua capacitat per a memoritzar i resoldre problemes, entre d'altres.¹⁴ Per poder portar a terme aquesta educació, Robert Young considera necessari un canvi en l'educació que potencie l'evolució.¹⁵ Aquest pensament pronunciat per Young ens condueix a un imaginari d'escola on els mestres han d'educar de forma innovadora, oferint als seus alumnes l'oportunitat d'expressar-s'hi.¹⁶ D'aquesta manera la relació entre el mestre i l'alumne millorarà gràcies a la llibertat d'expressió oferida pel mestre a l'alumne permetent donar la seua opinió sobre qualsevol tema. Aquest pensament de Robert Young deriva d'una persona interessada en el desenvolupament del xiquet mitjançant l'espontaneïtat, ja que d'aquesta manera el xiquet exposarà les seues idees d'una manera lliure i sense prejudicis.

El mestre no ha d'actuar de manera autoritària, ja que aquesta actitud perjudica el xiquet, ha de deixar de banda les seues idees per recolzar al xiquet en les seues, és a dir, potenciar el desenvolupament del xiquet mitjançant l'espontaneïtat perquè l'alumne expose les seues idees de manera lliure.¹⁷ D'aquesta manera, el xiquet a poc a poc anirà aprenent a ser autònom i solucionarà els problemes per si mateix, ja que la seua capacitat crítica augmentarà considerablement i l'ajudarà en aquest aspecte.

Un educador ha de córrer al costat de l'alumne per ajudar-lo en tots els problemes que li puguem sorgir a aquest; és a dir, la implicació en la seua tasca educativa és molt important perquè amb ella contagien als alumnes les ganes d'aprendre.¹⁸ Un altre aspecte molt important és la preocupació existent per formar als alumnes en tots els àmbits i si es vol ensenyar de tot, es pot acabar en una educació forçada i no en una educació individualitzada, basada en la idea de l'evolució de l'aprenentatge, recolzada per Robert Young.¹⁹

Cal educar com si el nostre objectiu fora canviar la conducta de l'alumne, ja que aquesta és una actitud natural de la qual disposem tots els individus de la societat que posem en pràctica quan alguna cosa no ens agrada fent una crítica constructiva per millorar això que considerem inadequat.²⁰ En definitiva, Robert Young està interessat a donar un tomb al sistema educatiu, ja que defén una educació completament lliure però considera necessària l'ajuda de tots els components del sistema educatiu.

¹³ «Què és educar?» (Teoría crítica de la educación y discurso en el aula, 1993) p.15

¹⁴ «Per què cal educar?» (Teoría crítica de la educación y discurso en el aula, 1993) p.15

¹⁵ «Per a què cal educar?» (Teoría crítica de la educación y discurso en el aula, 1993) p.15

¹⁶ «Quin mestre volem?» (Teoría crítica de la educación y discurso en el aula, 1993) p.16

¹⁷ «Quin estudiant volem?» (Teoría crítica de la educación y discurso en el aula, 1993) p.17

¹⁸ «Quin mestre volem?» (Teoría crítica de la educación y discurso en el aula, 1993) p.16

¹⁹ «Qui ha d'educar?» (Teoría crítica de la educación y discurso en el aula, 1993) p.16

²⁰ «Com cal educar?» (Teoría crítica de la educación y discurso en el aula, 1993) p.17

5. ASSOCIACIÓ SOCIO-CULTURAL VENT DE LLEVANT

Gràcies a aquest capítol coneixerem el projecte educatiu de l'Associació Socio-Cultural Vent de Llevant situada a la província de Castelló, concretament a Vila-real, municipi del País Valencià.

Un proyecto como el nuestro trasciende más allá de la creación de una escuela y pretende ser un agente principal de dinamización social y cultural de la sociedad en la que se desarrolla, a través de multitud de actividades abiertas a todo el mundo realizadas a lo largo del curso académico y de proyectos de cooperación con otras entidades sociales. Se trata de un proyecto vivo que se fundamenta en una pedagogía también viva y en la que el arte y la creatividad son valores siempre presentes.

Nuestro proyecto se plantea como un proyecto en fases para ir dando pasos firmes y con un crecimiento bien consolidado y ordenado. Así pues, en estos momentos nos encontramos en la fase de divulgación y creación de la masa crítica necesaria para la constitución de la escuela de educación infantil homologada ante la Conselleria d' Educació, Cultura i Esport, que sería la segunda fase y más importante. En siguientes fases, a medio y largo plazo, pretendemos dar continuidad a la educación de nuestros alumnos en ciclos superiores como son la educación primaria e incluso la ESO.²¹

Tota aquesta informació ha sigut extreta de l'entrevista realitzada a Anna Balaguer (Annex 7) de l'Associació Socio - Cultural Vent de Llevant; així com de la pàgina web oficial de la seua associació <http://www.ventdellevant.org/>.

²¹ Fragment extret de la pàgina web de l'Associació Socio-Cultural Vent de Llevant de Vila-real.

CONCLUSIONS

La ILE, Institució Lliure d'Ensenyament, va representar un moviment pedagògic que va suposar una fita memorable en la història de l'educació espanyola pel que fa als ideals d'igualtat enfront de la cultura o la potenciació de l'escola pública.

En sus sesenta y tres años de existencia, la Institución Libre de Enseñanza fue una fuente de experiencias docentes de gran riqueza y de enorme influencia, e incluso hoy, ciento veinte años después de su fundación, no es descabellado buscar en los conceptos, metodologías y objetivos de la actual legislación educativa la herencia reformadora de la Institución (Jiménez – Landi, 1996, p.10).

Aquesta afirmació és perfectament extrapolable a l'educació actual i els motius de la seua reticència al canvi en el model educatiu vigent, ja que la meua percepció és que innovar i ser diferents ens costa perquè no ens han ensenyat a imaginar, a ser creatius, a ser singulars o exclusius durant la nostra educació sinó a adequar o ajustar les nostres idees o pensaments als acceptats per la majoria dels individus de la societat.

Los mayores obstáculos para la renovación de las metodologías docentes recaen en el ámbito del profesorado. Entre otros, pueden destacarse la falta de incentivos al reconocimiento de la labor docente, la escasa valoración de la docencia para la promoción, la falta de formación en la línea que se pretende seguir, la rutina, el miedo al cambio, el envejecimiento del propio profesorado y cierto desconcierto en cuanto a los objetivos concretos del Espacio Europeo de Educación Superior (Comisión para la Renovación de las Metodologías Educativas en la Universidad (Espanya), & Consejo de Coordinación Universitaria (Espanya), 2006, p.44).

En definitiva i seguint amb la filosofia educativa de Rudolf Steiner i de Francisco Giner de los Rios, el nostre objectiu principal com educadors hauria de ser formar éssers humans lliures, capaços d'impartir des de si mateix, propòsit i direcció a les seues vides, ja que només d'aquesta manera els infants gaudiran aprenent, observant, descobrint i, sobretot, experimentant; comptant amb el suport i amb la inestimable guia del mestre que els ajudarà en el seu aprenentatge potenciant les habilitats que els converteixen en unes persones úniques i singulars.

BIBLIOGRAFIA

- Comaposada, J. (1976) a Ferrer i Guàrdia 1976 *La escuela moderna de Ferrer i Guàrdia*. Barcelona: Buenaventura Delgado.
- Comisión para la Renovación de las Metodologías Educativas en la Universidad (Espanya), & Consejo de Coordinación Universitaria (Espanya). (2006). *Propuestas para la renovación de las metodologías educativas en la universidad*. Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia, Secretaria de Estado de Universidades e Investigación, Consejo de Coordinación Universitaria.
- Crespo, M. V. (1997). Retorno a la educación: El emilio de rousseau y la pedagogía contemporánea. Barcelona [etc.]: Paidós.
- Dewey, J., Beltrán Llavador, J., Beltrán Llavador, F., Beltrán Llavador, F., & Universidad de León. Secretariado de Publicaciones. (1957). *Mi credo pedagógico*. Buenos Aires, Losada: La educación de hoy.
- Educadores progresistas. (1976) a Ferrer i Guàrdia 1976 *La escuela moderna de Ferrer i Guàrdia*. Barcelona: Buenaventura Delgado.
- Ferrer i Guàrdia, F. (1976). *La escuela moderna de Ferrer i Guàrdia*. Barcelona: Buenaventura Delgado.
- Guerrero Salom, E., Quintana de Uña, D., & Seage, J. (1977). *Una pedagogía de la libertad: La institución libre de enseñanza*. Madrid: Edicusa.
- Jiménez García, A. (1985). *El krausismo y la Institución libre de enseñanza*. Madrid: Cincel.
- Jiménez-Landi Martínez, A. (1996). *La institución libre de enseñanza y su ambiente*. Madrid: Editorial Complutense.
- Marx, C. (1976) a Ferrer i Guàrdia 1976 *La escuela moderna de Ferrer i Guàrdia*. Barcelona: Buenaventura Delgado.
- Molero Pintado, A. (2000). *La Institución libre de enseñanza: Un proyecto de reforma pedagógica*. Madrid: Biblioteca Nueva.
- Rosell, A. (1976) a Ferrer i Guàrdia 1976 *La escuela moderna de Ferrer i Guàrdia*. Barcelona: Buenaventura Delgado.
- Steiner, R. (2000). *Fundamentos de la educación Waldorf: I. El estudio del hombre como base de la pedagogía: Ciclo de catorce conferencias pronunciadas del 21 de agosto al 5 de septiembre de 1919 con motivo de la fundación de la primera escuela Waldorf*. Madrid; Buenos Aires;: Rudolf Steiner.
- Villafranca, S. (1976) a Ferrer i Guàrdia 1976 *La escuela moderna de Ferrer i Guàrdia*. Barcelona: Buenaventura Delgado.
- Young, R., & Espanya. Ministerio de Educación y Ciencia. Centro de Publicaciones. (1993). *Teoría crítica de la educación y discurso en el aula*. Barcelona, Buenos Aires, México: Ediciones Paidós.

BIBLIOGRAFIA WEB

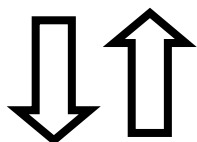
- Asociación de Centros Educativos Waldorf. Recuperat de <http://colegioswaldorf.org/>
- Centre d'Educació Infantil Waldorf-Steiner Rosa d'Abril. Qui som? Associació Escola Lliure Rosa d'Abril. Un dia a dia dins el Centre d'Educació Infantil Rosa d'Abril. Centre d'Educació Infantil Rosa d'Abril. Barcelona 2012. Recuperat de: <http://www.waldorfbarcelona.org/qui-som.html>
- Colegio Estilo. Un colegio artístico, intelectual y laico. Fundado por Josefina Aldecoa. Recuperat de <http://colegioestilo.com/>
- Colegio Inlakesh - Pedagogía Waldorf. Pedagogía Waldorf, el documental. Colegio Inlakesh, ciudad de México. 2014. Recuperat de: <https://www.youtube.com/watch?v=WcC4znsu2Ac>
- Colegio Waldorf Luis Horacio Gomez. 2015. Recuperat de: <http://www.colegiowaldorfcali.edu.co/web/index.html#.VshHO33hArg>
- Colegio Waldorf Luis Horacio Gomez. Nuestro Jardín de Infancia Waldorf, Maestra Beatriz Mesa. 2016. Recuperat de: <https://www.youtube.com/watch?v=j3m8K-hmzXg>
- Colegio Waldorf Luis Horacio Gomez / Presentación "Open House". 2015. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=35JsuVgl-B4>
- Colegio Yeccan Waldorf. Pedagogía La Educación Waldorf. Material Recuperat de: http://yeccanwaldorf.edu.mx/index.php?option=com_content&view=article&id=99&Itemid=1417
- Encuentros Girasol Sevilla. El día en la Escuela Waldorf Sevilla Girasol. 2015. Recuperat de: <https://www.youtube.com/watch?v=9cyutlPwkSI>
- Escuela Waldorf Alicante. Aula Infantil 3 - 6 años. Escuela Waldorf Alicante. 2014. Recuperat de: <https://www.youtube.com/watch?v=vufjaYfhlqk>
- Escuela Waldorf de Cuernavaca. Amar Aprender. 2016. Recuperat de: https://www.youtube.com/watch?v=oi4MF37_SDE
- Escuela Waldorf de Cuernavaca. Un reino propio escuela waldorf cuernavaca mexico. 2010. Recuperat de: https://www.youtube.com/watch?v=4Bjm8JV7_hl
- Francisco Carreño. Vida del Kinder Waldorf en Elqui. 2007. Recuperat de: https://www.youtube.com/watch?v=CgyA0rYI9_8
- Los Caracoles, iniciativa Waldorf. Los Caracoles 2013, Pedagogía Waldorf / Jardín de Infantes. 2013. Recuperat de: <https://www.youtube.com/watch?v=vITzm9U6JtU>
- Los Caracoles, iniciativa Waldorf. Los Caracoles 2013, Pedagogía Waldorf / Primaria. 2013. Recuperat de: <https://www.youtube.com/watch?v=3J4DHXQdCP8>
- Mindala Televisión. Pedagogía Waldorf, una educación basada en el ser humano por Isabel Mateo.(2014). Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=JIR1Qg5VVuQ>

- Moreno, B. Dailymotion. La Educación Waldorf presentada por ... ¡Los Simpson!. Recuperat de:
- http://yeccanwaldorf.edu.mx/index.php?option=com_content&view=article&id=111%3Awaldorf-simpsons&catid=92&Itemid=1473
- http://www.dailymotion.com/video/x2sbww0_la-educacion-waldorf-presentada-por-los-simpson_fun
- nosgustafilmes. Casa Amarela – Escola Waldorf. 2014. Recuperat de: <https://www.youtube.com/watch?v=EeXoAyHvHpc>
- Psicología y mente. Psicología del desarrollo. Pedagogía Waldorf: sus claves educativas y fundamentos filosóficos. ¿En qué principios se basa la Educación Waldorf que propuso Rudolf Steiner?. Recuperat de: <https://psicologiymente.net/desarrollo/pedagogia-waldorf-educativas#!>
- Recursos Waldorf. Se trata verdaderamente del niño – Entrevista a Silvia Njagi. Recuperat de: <http://www.waldorf-resources.org/es/art/anzeige-spanisch/archive/2015/07/15/article/it-is-really-about-the-child-interview-with-silvia-njagi/49f291c8d74070dbf79b723bc4dd2289/>
- rusticasproducciones. Colegio Calli, Coatepec, Veracruz, México – Waldorf. 2008. Recuperat de: <https://www.youtube.com/watch?v=NQYw1tsigV0>
- Tamara Chubarovsky Voz y movimiento. La fuerza curativa de la palabra, la voz y el movimiento. Una escuela infantil pública ejemplar. 2016. Recuperat de: <http://www.vozymovimiento.com/una-escuela-infantil-publica-ejemplar/>
- The Nairobi Waldorf School. Recuperat de www.nairobiwaldorfschool.ac.ke
- “Vent de Llevant” - Por una educación integral del ser humano. Associació Socio-Cultural Vent de Llevant. Recuperat de: <http://ventdellevant.org/>
- Xarxa Audiovisual Local SL. Ben trobats. El nen interior. Capítol 47. Recuperat de: <http://www.xiptv.cat/ben-trobats/capitol/el-nen-interior>

ANNEXOS

ANNEX 1.²² ANTONIO MOLERO PINTADO: PRINCIPIOS PEDAGÒGICS DE LA INSTITUCIÓ

Finalidad fundamental.
Formar hombres capaces
de concebir un ideal y de
gobernar con sustantividad
su propia vida

Finalidad específica: Educar
a los alumnos con arreglo a

- Máximo respeto al niño

La ILE es ajena a cualquier particularismo religioso, filosófico o político.

- Cultura general múltiplemente orientada

Educación profesional según las aptitudes personales.

- Carácter integrador
del hecho educativo
afectando a:

- El mundo del pensamiento y del sentimiento.
- Aspectos físicos (salud, higiene...).
- Nobleza de hábitos y maneras.
- Desarrollo de gustos estéticos.
- Humana tolerancia, conciencia del deber, honrada lealtad...
- Conseguir hombres dispuestos a vivir como piensan.

- Aspectos metodológicos de la enseñanza
las siguientes bases

- Clima de relación familiar en el encuentro pedagógico.
- Trabajo intelectual sobrio e intenso.
- Relaciones con la naturaleza y el arte.
- Abandono del sistema corruptor de exámenes, emulaciones, premios y castigos, etc.
- No utilización del libro de texto, ni lecciones de memoria.
- Fomento de las excursiones escolares.
- Coeducación en todo el régimen escolar que servirá, entre otros fines, para acabar con la inferioridad positiva de la mujer.
- Activa cooperación con las familias.

²² (Molero, 2000, p.88)

ANNEX 2. CURRÍCULUM DE LES ESCOLES WALDORF

En el següent enllaç http://yeccanwaldorf.edu.mx/images/stories/curriculo_waldorf.jpg es pot veure el currículum complet que es porta a terme a les Escoles Waldorf d'Amèrica.

Currículo de las Escuelas Waldorf														Una visión general para maestros de escuelas Waldorf en América		
LAS DESCRIPCIONES DE ESTOS CURSOS NO SON LIMITATIVAS Y LOS MAESTROS PUEDEN EXTENDERSE A PARTIR DE ELLAS																
Grado	Historia	Literatura	Lengua materna	Idiomas	Geografía	Ciencias	Matemáticas	Dibujo	Pintura	Manualidades	Carpintería	Modelado	Música	Esgrima	Educación física	Notas
1																
2																
3																
4																
5																
6																
7																
8																
9																
10																
11																
12																

ANNEX 3. CENTRES EDUCATIUS ASSOCIATS, NOVES INICIATIVES I CENTRES EN FORMACIÓ

CENTROS ASOCIADOS DE EDUCACIÓN INFANTIL, PRIMARIA, SECUNDARIA Y BACHILLERATO EN ESPAÑA²³

ANDALUCIA

MÁLAGA- ESCUELA INFANTIL WALDORF EL FAROL: Centro de Educación Infantil.

AULAGA- JARDÍN DE INFANCIA WALDORF: Centro de Educación Infantil.

SEVILLA- CENTRO DE EDUCACIÓN INFANTIL WALDORF «EL GIRASOL».

BALEARES

MALLORCA – S'ESCOLETA WALDORF: Centro de Educación Infantil. Cursos de Formación Waldorf.

CANARIAS

LAS PALMAS – ESCUELA INFANTIL FOGALERA DE SAN JUAN: Centro de Educación Infantil.

ESCUELA LIBRE LA CASA DEL SOL: Centro de Educación Infantil y Primaria.

SANTA CRUZ DE TENERIFE – ESCUELA INFANTIL EL MORAL: Centro de Educación Infantil.

CASTILLA Y LEÓN

VALLADOLID – ESCUELA WALDORF «EL PUENTE AZUL» DE VALLADOLID: Jardín de Infancia. Escuela de Primaria.

CATALUÑA

BARCELONA – ESCOLA WALDORF-STEINER EL TIL·LER: Centro de Educación Infantil, Educación Primaria y Secundaria.

ESCOLA LLIURE ROSA D'ABRIL.

ESCOLA WALDORF «LA FONT» DE VIC: Educación Infantil y Primaria.

ESCOLA WALDORF DE VALLGORGUINA: Centro de Educación Infantil y Primaria.

ESCOLA WALDORF TRETZEVENTS: Centro de Educación Secundaria Obligatoria.

ESCOLA INFANTIL WALDORF «EL BOSCH DELS JOGLARS»: Espai educatiu Waldorf.

GALICIA

LUGO – ESCUELA WALDORF MENIÑEIROS: Centro de Educación Infantil. Educación Primaria y Secundaria.

²³ Revista Waldorf-Steiner nº 22, editada per l'Associació de Centres Educatius Waldorf-Steiner, dirigida i administrada pels mateixos mestres dels centres associats, p. 4-10.

MADRID

ESCUELA LIBRE MICAEL: Centro de Educación Infantil, Educación Primaria, Educación Secundaria y Bachillerato.

ESCUELA WALDORF DE ARAVACA: Centro de Educación Infantil. Educación Primaria.

ESCUELA WALDORF ARTABÁN: Centro Integrado de Educación Primaria y Educación Especial.

ESCUELA INFANTIL GRIMM: Centro de Educación Infantil.

ESCUELA INFANTIL «WALDORF MADRE TERRA»: Centro de Educación Infantil.

JARDÍN WALDORF LAS MATAS: Centro de Educación Infantil.

PAÍS VASCO

ÁLAVA - GEROA ESKOLA-ESCUELA LIBRE: Centro de Educación Infantil y Educación Primaria.

VALENCIA

ALICANTE – ESCUELA WALDORF DE ALICANTE: Centro de Educación Infantil.

CENTROS ASOCIADOS DE EDUCACIÓN INFANTIL Y PRIMARIA EN PORTUGAL

ALFRAGIDE - JARDIM DE INFANCIA SAN JORGE.

ALGARVE – ESCOLA LIVRE ALGARVE A OLIVEIRA: (Asociacao do Estudos Waldorf).

ALHANDRA

HARPA – ASSOCIAÇÃO RECRIAR PARA APRENDER: Jardim de Infancia y Escola 1º Ciclo.

LAGOS – JARDÍN DE INFANCIA WALDORF INTERNACIONAL ASSOCIAÇÃO INFANCIA VIVA.

CENTROS DE MADRES, PADRES Y ABUELAS DE DÍA WALDORF DE ESPAÑA

ANDALUCÍA

MÁLAGA – MIEL Y LIMÓN.

CASTILLA LA MANCHA

ALBACETE – CASA DE LA CARACOLA.

CATALUÑA

BARCELONA – LA CASETA DE LES ARRELS.

GALICIA

PONTEVEDRA – BRINCADEIRA.

MADRID – LA MANZANA, LA CASA DE THA, LA CASA NIDO MATARIKI, EL ENANITO DEL ESTANQUE, EL JARDÍN DE LAS HADAS, EL LIRIO Y LA ROSA, EL NIDO DE SOL, EL PUENTE DE RELADORES, FLOR DE ALBARICOQUE, LAVÁNDULA, LA CASA LIBÉLULA, LA CASITA ROSA, MAMÁ LUNA, NIÑOS ESTRELLA, LA CASITA DE LA OLIVA, EL NIDO DE KAÍROS, EL RINCÓN DE CHINIJO, EL JAZMÍN, LA CASITA DEL OMBÚ, EL NIDO DEL COLIBRÍ, LA HUELLA DE ALBA, LA ESPIRAL LA CASITA ARBOLADA, HOGAR DE SEMILLAS, MAMA LOBA, EL NIDO DE TETÉ, CASA NIDO AIRE LIBRE Y EA DE NANA.

VALENCIA

ALICANTE –CASA WALDORF: Madre de día de orientación antroposófica.

VALENCIA – NIDO DE MARIPOSAS.

CENTROS DE FORMACIÓN DE PROFESORES WALDORF

ANDALUCÍA

SEVILLA - CENTRO DE ESTUDIOS WALDORF DE SEVILLA «BLANCA PALOMA»: Seminario de formación en pedagogía Waldorf.

CANARIAS

LAS PALMAS - ASOCIACIÓN ESCUELA LIBRE «LA CASA DEL SOL»: Curso de formación en pedagogía Waldorf (Infantil y primaria).

CATALUÑA

BARCELONA - CERCLE PER A LA PEDAGOGIA WALDORF A CATALUNYA: Seminari de formació en pedagogia Waldorf i curs d'introducció.

CENTRE DE FORMACIÓ EN PEDAGOGIA WALDORF: Seminari d'educació Waldorf.

GALICIA

LUGO O LAR DE ÁVALON - AUTOFORMACIÓN EN PEDAGOGÍA WALDORF. AUTOFORMACIÓN EN TERAPIA DE APRENDIZAJE ORIENTADA AL DESARROLLO INFANTIL Y JUVENIL.

MADRID

CENTRO DE FORMACIÓN DE PEDAGOGÍA WALDORF: Curso de formación en pedagogía Waldorf (educación infantil, primaria y secundaria) en Madrid. Curso postgrado de educación infantil Waldorf en la Escola Infantil Waldorf Rosa d'Abril. Curso postgrado de educación infantil Waldorf en la Universidad La Salle de Madrid (Campus de Aravaca).

PAÍS VASCO

ÁLAVA - CENTRO DE FORMACIÓN WALDORF VITORIA- GASTEIZ.

VALENCIA

ALICANTE- ESCUELA WALDORF DE ALICANTE: Curso de Pedagogía Waldorf.

INICIATIVAS EDUCATIVAS AMIGAS EN ESPAÑA Y PORTUGAL

ANDALUCIA

ALMERIA – JARDÍN WALDORF «EL CORAZÓN DE TIZA»: Asociación Proyecto Educa (de 3 a 6 años).

CADIZ – ASOCIACIÓN WALDORF STEINER TARIFA «JARDÍN SAN JORGE»: Grupo de Juego de 1 a 6 años.

CÓRDOBA – ASOCIACIÓN WALDORF PIEDRA Y CIELO: Maternal (de 1 a 3) y Grupo de Juego Infantil (de 4 a 6 años).

GRANADA – ESCUELA WALDORF LOS DOCE OLIVOS: Asociación Cultural. Infantil.

MÁLAGA – ASOCIACIÓN WALDORF STEINER MÁLAGA ANSAR: Grupo de niños de 3 a 6 años. Atención a adolescentes y jóvenes.

ARAGÓN

ZARAGOZA – ASOCIACIÓN O FAROL DE ZARAGOZA: Asociación Cultural. Grupo de Juego Infantil. Clases de Primaria.

BALEARES

IBIZA – CENTRO INFANTIL WALDORF TIEMPO LIBRE: Grupo de Juego de 2 a 6 años.

CANARIAS

SANTA CRUZ DE TENERIFE – CÍRCULO WALDORF «VALLE DE GÜIMAR»: Jardín de Infancia Waldorf y actividades artísticas de primaria.

ASOCIACIÓN WALDORF EL LUCERO: Educación Infantil y Primaria.

GRUPO DE JUEGO ZOE.

CANTABRIA

SANTANDER – ASOCIACIÓN WALDORF CANTABRIA: Grupo de Juego Infantil.

CASTILLA LA MANCHA

ALBACETE – ASOCIACIÓN WALDORF DE ALBACETE «LA COLMENA»: Grupo de Juego Infantil (de 3 a 6 años).

CIUDAD REAL – JARDÍN WALDORF «MADRESELVA» GRUPO DE JUEGOS: Madreselva Asociación Educativa (de 3 a 6 años).

GUADALAJARA –ASOCIACIÓN WALDORF GUADALAJARA LA TORTUGA: Jardín de Infancia (0 a 6 años).

CATALUÑA

BARCELONA – ESPAI INFANTIL WALDORF LA LLUM: Infants de 2 a 5 anys.

KRISOL WALDORF MARESME: Un espai per als infants. Asociación Cultural. Grupo de Juego Infantil.

INICIATIVA WALDORF GARRAF: Iniciativa para la promoción de la pedagogía Waldorf.

GERONA – ASSOCIACIÓ PER EL DESENVOLUPAMENT DE LA EDUCACIÓ LLIURE – LA LLAVOR: Educación Infantil.

TARRAGONA – L'ESPIGOL: Associació espai de joc Waldorf.

ESPAI WALDORF LA COMELLA: Associació cultural. Grupo de juego infantil.

GALICIA

LA CORUÑA – ASOCIACIÓN DE PEDAGOGÍA WALDORF CORUÑA. Xardín de Infancia Waldorf «San Xoán».

MADRID – ASOCIACIÓN CULTURAL «EL LIRIO AZUL»: Jardín de los niños (de 2 a 6 años).

LA CASA DEL JARDÍN WALDORF: Grupo de Juego Infantil de 2 a 6 años.

LA CASA DEL BAOBAB: Casa Nido y Grupo de Juego Infantil de 0 a 6 años.

MURCIA – ASOCIACIÓN ESCUELA WALDORF DE MURCIA: Grupos de Juego Infantil.

NAVARRA – ASOCIACIÓN CULTURAL WALDORF NAVARRA: Asociación cultural. Grupo de Juego Infantil.

PAÍS VASCO

VIZCAYA – ASOCIACIÓN WALDORF MIRARI. Grupo de Juego Infantil (de 3 a 6 años).

VALENCIA

ALICANTE – ASOCIACIÓN WALDORF EL DUENDE AZUL: Grupo de Juego Infantil (de 1 a 3 años).

ESCUELA INFANTIL WALDORF DENIA: Centro de Educación Infantil.

ANNEX 4. ENTREVISTA A SILVIAH NJAGI

Silviah, ¡preséntate, por favor!

Hace quince años que trabajo como maestra del jardín de infancia. Antes dirigí un hotel, pero pronto me di cuenta de que ése no era mi camino. Cuando tenía unos 22 años nació mi hermana pequeña y me ocupé de ella. Y justo después quise ser maestra, pero no en una escuela pública porque allí no había creatividad ni lugar para expresar mis ideas. Así pues en el año 2000 hice la formación para el currículo británico. Mi primer trabajo consistió en acompañar a un niño autista en el aula. Cuando este niño tuvo que volver a Inglaterra, viajé con él y con su familia y fue entonces cuando conocí la educación Waldorf.

¿Por qué eres una maestra Waldorf?

Lo que más me gusta de la educación Waldorf es la posibilidad de seguir el desarrollo del niño. No se trata de la lengua y las matemáticas. Se trata verdaderamente del desarrollo del niño como ser humano. ¿Cuáles son sus necesidades globales, pero también como persona? ¿Quién es ese niño? No tengo una respuesta clara a esta pregunta, pero juntos la podemos encontrar. Conozco a otros seres humanos y aunque sean pequeños y yo sea su maestra tengo algo que aprender de ellos. Tengo que estar constantemente reflexionando sobre su desarrollo, creándome retos y creciendo, y luego viene el niño. Y al final, tengo la extraordinaria oportunidad de interactuar con los padres como parte de la comunidad porque juntos queremos avanzar.

¿Cuál es el punto fuerte principal de tu cultura?

Uy, tenemos muchos puntos fuertes; la narración de cuentos es uno de ellos. Somos una cultura que todavía cuenta fábulas, que casi se han perdido en otros sitios y que también se están perdiendo aquí en nuestro ámbito cultural. Pero la verdadera narración de cuentos es algo muy intenso para nuestros niños y la mayoría de maestros pueden incorporarlo porque forma parte de su cultura.

También somos un pueblo muy resistente. Me refiero a que el mundo suele hablar de la violencia, la enfermedad y el hambre en África y que la gente tiene que enfrentarse a estas circunstancias. Para mí, nuestro punto fuerte es que lo superamos casi todo. Realmente somos un pueblo imaginativo. En este mismo sentido, existen muy pocos juguetes como tales, pero encuentras niños jugando sólo con palos o con el barro de una forma increíblemente creativa y con la máxima alegría.

¿Qué aspecto específico destacarías de tu escuela?

La escuela Waldorf de Nairobi es muy multicultural y para poder trabajar juntos debemos encontrar lo mejor de nosotros dentro de cada uno. Este es un instrumento muy poderoso y nos motiva. También es la semilla para el futuro, cuando el mundo será más global.

En Kenia es muy habitual tener niñeras, por eso en Nairobi organizamos talleres para ellas para que con los padres formemos una familia alrededor del niño.

¿Qué tipo de educación “religiosa” celebráis en tu escuela?

Las estaciones por ejemplo tienen un cierto protagonismo; tienen un ritmo particular. ¿Qué se esconde detrás de esos cambios? Muestran lo que es rítmico en nosotros, pero fuera de nosotros también hay algo rítmico. Por lo tanto, en el jardín de infancia tenemos una mesa de la naturaleza que representa los cambios exteriores, pero también damos importancia a nuestros cambios interiores. Por ejemplo, en enero, febrero y marzo suele hacer mucho calor, todo está muy seco y nos recogemos en el interior. Por una u otra razón en esta época la economía se debilita. Así pues, en la mesa estacional tenemos ramas sin hojas, piedras o arañas que buscan comida en este período. Y luego a mediados de marzo llegan las fuertes lluvias y en un par de días todo está verde. Entonces nos nutrimos y es el momento de celebrarlo con una fiesta del arco iris de los colores de esta fase de transición. Se trata de una imagen muy rítmica para trabajar la sequedad y la humedad, el estar dentro y el salir fuera.

¿A qué retos se enfrenta la escuela?

Somos una escuela muy multicultural y esto significa que la gente viene y se va constantemente. Esto provoca una cierta inestabilidad, pero actualmente tenemos más familias keniatas que equilibran la situación. Y uno de nuestros principales retos es que durante todo estos años, desde que se fundó el jardín de infancia Kileleshwa, todavía no hemos encontrado un edificio o terreno permanente. Ahora mismo estamos trabajando principalmente en esto.

El otro aspecto es la formación en aumento de maestros, que nació a partir de estas escuelas que necesitaban maestros Waldorf cualificados. Desde hace ya 17 años cada tres meses vienen al jardín de infancia dos formadores de Sudáfrica, Peter van Alphen y Ann Sharfman, y ofrecen cursos para los maestros del este de África. Actualmente también estamos en una fase de transición en este sentido, ya que cada vez más africanos del este participan en esta formación y la consolidan.

¡Muchas gracias por la entrevista!

Formación de maestros del este de África: ver el informe actualizado en el *Journal of the Friends of Waldorf Education*, FJ 2015 (edición en inglés)

Traducido por Montserrat Babí

ANNEX 5. BEN TROBATS

Sergi Pérez, filòsof, fa una secció amb David de Dios cada dijous al programa Ben trobats. En David de Dios presenta la secció de Salut. Com cada dijous, inicia converses amb el filòsof Sergi Pérez a la recerca del benestar emocional. Avui, 18/2/2016, ha dut un cofre que anomena 'el tresor dels Déus'. La secció d'aquest dia es titula El nen interior i comença així, amb un conte educatiu:

Hi havia una vegada tots els déus que estaven reunits a l'Olimp, aquesta vegada en assemblea extraordinària perquè tenien un greu problema, el problema és que havien trobat un gran tresor, un tresor molt valuós però estaven preocupats perquè els humans no el trobessin perquè pensaven si el troben els humans segur que estaran amb bagatel·les, en tonteries, doncs van estar pensant com el podien amagar per tal que no el trobéssim nosaltres i a un se li va ocórrer dir pues mira el podríem amagar allà a la fosa abissal aquella de les marianes tan fonda que n'hi ha al fons de l'oceà, segur que no el troba ningú; salta un altre i diu no, segur que acaben anant amb un submarí i l'acaben trobant i ens l'esfumaran. A un altre se li ocorreix, pues no mira la podríem amagar allà dalt de la muntanya, a la muntanya més alta del món que segur que allà no la troben, salta un altre i diu no, que ahí segur l'acaben trobant que ara va tothom allà ja. Al final va ser el mateix déu, qui va tindre una idea brillant, se li va ocórrer amagar el tresor a l'únic lloc on no buscarien mai, saps on? A dins nostre (Pérez, 2016, Ben Trobats).

Després Sergi i David, presentador del programa, parlen d'aquest tresor, ensenyen el tresor i diuen que hi ha molt daurat dintre, el presentador li pregunta a Sergi si vol que traga alguna cosa de dintre del tresor i aquest li respon:

Deuria haver-hi una foto d'un nen, tot aquest tresor tot gira entorn això, d'aquest nen, al nen que és dins nostre però que en la mesura que ens fem grans, ens anem carregant de coses innecessàries i superficials, aquest nen petitó que tots tenim a dintre l'anem tapant d'idees preconcebudes, de pors, de rutines psicològiques i al final fem que aquest nen petitó no es manifesta, ens convertim en adults per això quan tu veus un nen no tens unes ganes bojes de menjar-te'l, d'abraçar-lo, saps per què? Perquè en el fons ens recorda allò que hem perdut i que d'alguna manera, si sabem com podem recuperar-lo, és a dir, aquest nen té una sèrie de capacitats que si les recuperem, farà que la nostra vida sigui molt més plena i millor, podem aconseguir atrapar una mena de joventut eterna (...) si aconseguixes atrapar aquest nen, esdevindrà un jove psicològic per sempre.

Ho fem perquè al final ens mecanitzem, la societat, el món en què vivim ens marca un camí però paguem un preu molt alt pel fet de ser adults, jo pense que té molt a veure en l'educació que rebem i amb la cultura que estem acostumats.

Hi ha moltes capacitats d'aquest nen que no tindríem per què perdre, si realment la sabíem conservar com a societat inclús. Com quina?, per exemple en aquest tresor hi ha una, vés traient; aquesta ens parla del misteri, el misteri jo diria que són les capacitats d'un nen, per cert, si et fixes, per a un nen tot és un misteri, tot és una descoberta, és lògic, està davant d'un món que no coneix i vol descobrir-lo. Nosaltres, arriba un moment en què ensensem que ho sabem tot i el misteri desapareix de la nostra vida interna; si jo perdo aquesta sensació de misteri i aquest Indiana Jones

que tinc a dintre meu, que vol descobrir el món, m'estic perdent una gran cosa perquè en el fons David, la vida que tenim davant és un profund misteri, és a dir, perdem la mirada màgica perquè ens creiem que ja ho sabem tot de la vida.(...) és a dir, jo pensu que ja ho sé tot.

Una altra de les monedes que reforçaria un altra de les capacitats interiors del nen, la il·lusió. Els nens tenen una il·lusió extraordinària, una curiositat bestial, tenen una passió per la vida bestial, en canvi veus a un adult i això ho hem perdut, natros anem pel món com si fos el de sempre, hem perdut aquesta il·lusió perquè omplim el cap de rutines psicològiques, pensem la vida en comptes de viure-la; els nens no estan mecanitzats mentalment, encara no s'han omplert de rutines psicològiques i això fa que el que tenen davant és un autèntic miracle i així ho percepen. Al nen li fa il·lusió allò que té davant i a l'adult allò que vindrà.

Anem per un altra capacitat del nen, la flexibilitat, quan tu veus a un nen el seu cos mateix és flexible, és tendre; en canvi nosaltres el mateix cos ens acabem encarcerant, quan dic flexibilitat em refereixo a què els nens són flexibles des d'un punt de vista mental, són dúctils, nosaltres em perdut aquesta flexibilitat mental, és a dir, ens enroquem en una mena d'idees preconcebudes, de coses ja establertes, d'idees fixes i perdem la capacitat de dubtar de nosaltres mateixos, ja que com diu Aristòtil: "El dubte és el principi de la saviesa".

Com es busca aquest nen interior? Anant cap a dintre, ja que els déus el van amagar a dintre nostre. Dins nostre tenim una gran quantitat d'eines extraordinàries, per exemple una que jo em dedico és la meditació i m'ajuda a recuperar la connexió entre aquest nen interior i amb totes les perles i valors d'aquest tresor (Pérez, 2016, Ben Trobats).

ANNEX 6. EPISODI DE LA SÈRIE *THE SIMPSON* SOBRE LA PEDAGOGIA WALDORF

L'educació Waldorf presentada per la sèrie de televisió americana *The Simpsons* a l'episodi número 22 de la temporada número 26. Aquesta informació ha sigut extreta de la pàgina del Colegio Yeccan Waldorf.

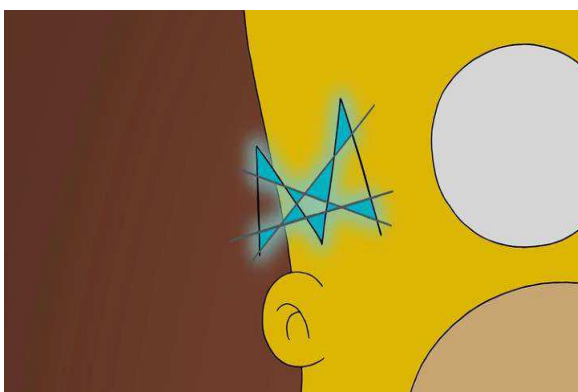
"*Los Simpson*" le dieron un grito cómico muy bien elaborado a la Educación Waldorf durante su temporada final número 26, en el episodio 22: "*Mathlete's Feat*", que salió al aire el pasado 17 de mayo de 2015, en los Estados Unidos de América.

Después de que el equipo de la escuela primaria de Springfield es derrotado en una competencia matemática, ex alumnos de la escuela tienen piedad y deciden equiparla con lo último en tecnología. Pero la ineptitud del director Skinner lleva a un accidente tecnológico con los servidores y la escuela pierde todos los aparatos electrónicos. En este punto es cuando a Lisa se le ocurre una idea que salvará a la escuela: "*aprender haciendo*". **¡La Escuela Primaria de Springfield se convierte en una Escuela Waldorf! (08:45 - 12:25).**

A partir de ahí los estudiantes aprenden haciendo, en el tono irónico tan característico de *Los Simpson* (calcular los pies cúbicos de espuma de poliestireno para agregar al almuerzo, sirviendo pintas de cerveza en fracciones, vistiendo sombreros requeridos para el sol y cantando canciones de aceptación al amor y a la diversidad). **Al final, su nueva Educación Waldorf ayuda a ganar la revancha en la competencia matemática mediante la transformación de una M en nueve triángulos que no se superponen.**

La percepción de los escritores de *Los Simpson*

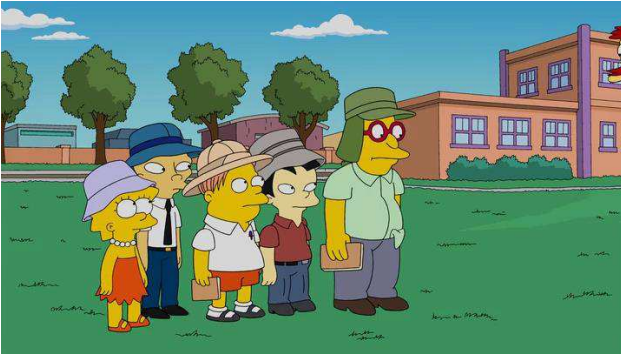
Las Matemáticas (15:51-16:37)

La educación matemática es muy avanzada en las escuelas Waldorf y se revela a los estudiantes como una parte útil y real de la vida cotidiana. Números, procesos y conceptos matemáticos se introducen a través del hacer (contar y tener, plegado de papel, el entrenamiento en los intervalos musicales y los cálculos para crear la cuerda y sistemas de poleas son sólo algunos ejemplos de cómo se enseña

matemáticas en las escuelas Waldorf). No nos sorprende que la "Escuela Waldorf de Springfield" podría responder a una ecuación matemática definitiva tan difícil para ganar la competencia. El reto de sacar los nueve triángulos que no se superpongan imita las clases de "*dibujo de forma*" que se imparten en el plan de estudios.

Los sombreros de sol (11:00-11:25)

¡Por supuesto! Los estudiantes Waldorf están preparados para todo tipo de clima, en todo momento. ¿Por qué? Porque, a diferencia de muchos de sus compañeros no Waldorf, todavía juegan al aire libre en el recreo 3 o 4 veces al día y también tienen clases fuera del salón, como ciencias, educación física y jardinería. Por

supuesto, los sombreros para nuestros adultos son opcionales y no están obligados en el interior del plantel. Tampoco son un requisito estricto para nuestros estudiantes.

La tecnología (11:00-11:25)

En el episodio, Marge lee un folleto que dice "Educación Waldorf: Cuando se ha dado por vencido en el mundo moderno". Esto hace referencia a la popularidad que la Pedagogía Waldorf tiene entre los hijos de los ejecutivos de tecnología de Silicon Valley y claramente no es el caso, pero había sido un estereotipo del

pasado. La Educación Waldorf simplemente se enfoca en mejores, más prácticas y menos complejas formas de enseñar a los niños pequeños a aprender. La tecnología se introduce a los niños hasta el nivel de secundaria.

Libros de texto (11:00-11:25)

No hay libros de texto en la Pedagogía Waldorf, es cierto; pero igual de cierto es que hay muchos, muchos otros libros. Simplemente no son los que proporciona el Estado. En cambio, los profesores les presentan a nuestros estudiantes materiales sobre temas relevantes y los principales libros clásicos; luego reflexionan sobre las lecciones y toman notas, creando sus

propios libros de "clase principal". Estos libros se convierten en los textos y recursos para el aprendizaje.

La **Asociación de Escuelas Waldorf de América del Norte (AWSNA)**, se mostró satisfecha con el nivel de conocimiento tan profundo y claro que los escritores de *Los Simpson* poseían acerca de la pedagogía y los estereotipos asociados con la educación Waldorf, que hizo esta divertida caricatura tanto alegre como favorecedora.

En un comunicado, la AWSNA dijo: *"Nos sentimos honrados de haber sido presentados con una luz positiva en la temporada final de Los Simpson y nuestras escuelas están respondiendo con una especie de 'homenajes Waldorf' dedicados a Los Simpson. Se está creando un colectivo de sombreros hechos a mano para enviar a los escritores del programa. La Escuela Waldorf de Filadelfia está alentando a los estudiantes a crear figuras de cera de abeja de los personajes de Los Simpson para compartir en línea y con los propios ejecutivos del programa. Y la escuela Waldorf São Paulo, en Brasil, ha hecho una increíble versión de la canción principal del programa, que se encuentra disponible en YouTube, como un homenaje a este reconocimiento general"*.

A continuació, el capítol on es presenta l'Educació Waldorf dins del món de Los Simpson (http://www.dailymotion.com/video/x2sbww0_la-educacion-waldorf-presentada-por-los-simpson_fun).

ANNEX 7. ENTREVISTA A ANNA BALAGUER DE L'ASSOCIACIÓ SOCIO-CULTURAL VENT DE LLEVANT

Sexe: Femení

Data entrevista: 1a entrevista: 3/02/2016

2a entrevista: 25/02/2016

Anna, presenta't per favor.

Sóc Educadora Social i Terapeuta Gestalt i m'he format en Pedagogia Waldorf.

Et recomane el llibre *La educación del niño* de Rudolf Steiner, un dels llibres bàsics per conèixer la Pedagogia Waldorf. Podem dir que més que un mètode pedagògic és una forma d'entendre el món.

Un docent Waldorf, requereix una formació especial; com es va formar vosté en aquesta pedagogia?

M'he format en la pedagogia Waldorf a l'Escola Waldorf d'Alacant durant 2 cursos, la formació és de cap de setmana, un al mes de setembre a juny.

Per què va decidir formar-se en la pedagogia Waldorf?

Perquè treballava amb xiquets que tenien problemes i observava que mai s'arribava a resoldre la problemàtica del xiquet per complet, ja que la mirada que proposa la PW envers el xiquet no és superficial, i busca apropar-se i atendre el món interior del xiquet.

Quin aspecte destacaries de la pedagogia Waldorf?

L'aspecte a destacar és que acompanya i educa atenent les necessitats del xiquet en cada etapa evolutiva.

En la pedagogia Waldorf la part intel·lectual s'inicia a partir dels 7 anys perquè aquesta pedagogia es basa en què la base del desenvolupament dels 0 als 7 anys se centra en la voluntat, l'acció, el fer com a capacitat que marca aquesta etapa. Sempre seguint uns ritmes adequats, d'expansió i concentració, com el ritme de la respiració. És a dir, dels 0 als 7 anys s'exercita la voluntat; en aquesta etapa són molt importants el ritme, el contacte amb la natura i el joc lliure, ja que s'han de fer els amos del seu propi cos.

Després dels 7 anys es treballa el telar i la calça per treballar la motricitat, tot encaminat a l'escriptura amb el llapis. Utilitzen cera d'abella i pinten amb blocs de cera per, a continuació, utilitzar el llapis de cera per arribar al llapis normal, seguint un procés gradual. Dels 7 als 14 anys es treballen les qualitats rítmiques que tenen relació amb el sentir. Les activitats artístiques tenen molta importància en aquest segon septenni.

Per últim, dels 14 als 21 anys s'exercita la capacitat de pensar.

La pedagogia Waldorf emfatitza en el xiquet, en el fet de conèixer les seues necessitats en cada etapa i, per això, destacaria la importància del joc lliure, ja que l'objectiu d'aquest és que ells mateixos puguen estar lliurement expressant-se, sent i experimentant-se a ells mateixos i als companys fent l'activitat que necessiten realitzar. Fer, sentir i pensar són les capacitats anímiques que la PW té en compte per a guiar i educar al xiquet.

Educació Waldorf

Quin és l'objectiu principal d'ensenyança en aquesta pedagogia?

L'objectiu principal en la pedagogia Waldorf és estar atenent les necessitats del xiquet en tot moment amb la finalitat de què aquest pugua desenvolupar-se a nivell emocional i intel·lectual. El món intern del xiquet és igual o més important que el món que el rodeja.

Com és un alumne Waldorf a l'aula?

És un ésser lliure que arriba a un món desconegut i l'hem de guiar en el seu aprenentatge. És un xiquet com un altre, però sent que l'estan respectant i estan mirant que necessita realment per al seu desenvolupament saludable.

És possible ensenyar mitjançant el joc, l'experiència, l'art i la creativitat les matèries tradicionals en un aula tradicional? Quines dificultats es presenten?

Si, tenim l'exemple en el sistema finlandés on els xiquets comencen a llegir als 7 anys dibuixen figures (dibuix de formes) per a facilitar la introducció de l'escriptura, primer amb dibuixos que porten a les lletres, seguint un procés gradual que portarà al xiquet a saber llegir i escriure però sense forçar l'aprenentatge.

Educació Waldorf vs Educació clàssica

Quina opinió tenen els mestres de les altres escoles sobre les escoles Waldorf?

La resposta a aquesta pregunta no crec que tinga que respondre-la jo, però me puc atrevir a dir que poden pensar que és antiga, que no s'adapta als nous temps, en quant a la prematura introducció de les noves tecnologies a l'aula.

Cal dir que aquesta forma d'entendre l'educació, va de la mà d'una forma de veure el món, l'ésser humà i les relacions humanes. Per tant és una forma que engloba tot un estil de vida.

M'agradaria comentar que a la nostra associació vénen fills de mestres que treballen en una escola tradicional.

Quines diferències troba entre l'educació Waldorf i l'educació clàssica?

Una de les diferències amb l'escola tradicional és el tractament del concepte ésser humà, ja que en la pedagogia Waldorf s'entén al xiquet com una personeta que està fent-se l'amo de la seua casa i això necessita un moviment lliure i contacte amb la natura, aspectes que en l'educació tradicional no es contemplen.

Una altra de les diferències entre l'escola tradicional i l'educació en una escola Waldorf és que per començar a escriure, en la pedagogia Waldorf es realitza un procés gradual encaminat a l'escriptura; començant pel treball de la motricitat fina mitjançant la realització d'un telar o de calça, a continuació pinten amb blocs de cera per passar al llapis de cera per arribar en l'últim pas, al llapis normal; en canvi a l'escola tradicional, se'ls dona el llapis normal des d'un primer moment sense seguir un procés gradual, necessari perquè el xiquet es vaja acostumant a l'escriptura.

Per últim, en la pedagogia Waldorf als xiquets se'ls mira de forma individual perquè cada xiquet té un nivell, un temperament i necessita ferramentes diferents per aconseguir el mateix objectiu. En canvi, en l'escola tradicional aquestes diferències no es contemplen.

Vent de Llevant

Com va sorgir la idea de crear la vostra associació?

La idea sorgeix de la necessitat d'un grup de pares i mares de crear un espai educatiu que se centre en el que realment necessiten els xiquets.

L'impuls va ser d'una mare però totes les famílies es van unir a aquest impuls, estant d'acord en aquest criteri.

Vàries famílies venien d'una experiència en l'escola pública poc satisfactòria.

Quin va ser el motiu que us va impulsar a començar amb aquest projecte?

Van ser molts, però podem dir que el principal és la mirada que es té cap al xiquet, cap a les necessitats del xiquet en les diferents etapes infantils. El xiquet és el més important, i l'observació de la seua individualitat, del seu ritme individual. Tot gira al voltant d'aquesta premissa.

Quins són els objectius que marca el vostre projecte?

Crear una escola d'educació infantil, dels 2 als 7 anys on es porte a terme la pedagogia Waldorf.

Quin és el teu paper a l'associació?

La meua funció a l'associació és acompanyar als xiquets i les famílies. Intentem crear un ambient de calma i tranquil·litat entre la família i el xiquet per promoure la connexió entre ells.

El meu paper és observar constantment i mediar si cal, és millor deixar que ells mateixos intenten solucionar-ho. La meua presència ha de fer de medidora quan calga però retirada, amb presència i observació.

Quines característiques tindria la vostra escola Waldorf?

L'associació porta 1 any i mig organitzant activitats per poder consolidar l'objectiu principal del projecte, la creació d'una Escola Infantil on s'utilitze la metodologia Waldorf. En una primera fase la iniciativa d'Escola Infantil es contempla des dels 2 anys fins als 7 on se'ls separaria per edats. En l'interval de 0 a 1 any, la pedagogia Waldorf aboga que els xiquets han d'estar en casa, amb les seues famílies.

Un ambient de calma i tranquil·litat és fonamental en la pedagogia Waldorf; per això no es poden utilitzar ni pilotes ni aparells electrònics. S'intenta que no es xille, en tot moment es procura cuidar el món intern, la naturalesa del xiquet ajudant-li a créixer en un ambient saludable, ja que una de les bases de la pedagogia Waldorf és que som éssers espirituals.

La pedagogia Waldorf s'engloba dins de les pedagogies alternatives. Els ritmes d'expansió i de concentració se van alternant. Es basa en un concepte d'ésser humà molt determinat; defenent que dels 0 als 7 anys necessiten sentir-se lliures en el moviment, imitant constantment als adults que tenen davant, ja que aprenen d'aquesta manera.

Per respectar el procés del xiquet, que dels 0 als 7 anys està acabant de formar-se, s'ha d'enfocar la seua educació de forma correcta perquè s'acabe de fer de la millor forma possible perquè, del contrari, de manera inconscient, estàs fent que el xiquet tinga menys espai per a això i se'n va més per la part intel·lectual. Als xiquets, hem d'ubicar-los, ja que és un ésser que ve a un món on tot li és desconegut, són personetes que ho desconeixen tot del món que els comença a envoltar.

Com és un dia en la vostra associació?

Primer, només arribar es lleven les seues sabates i es fiquen unes que tenen preparades d'estar en casa per estar més còmodes. A continuació, entren i juguen amb lo que hi ha: casa de nines, conxes,... 1 hora o 1 hora i 30 minuts depenent del dia. Aquest és el primer moment del dia.

Després cantem una cançó, ens fiquem en rogle i cantem Bon dia tots junts. Lo ideal és unificar el nivell de l'aula perquè cadascú ve de s'ha casa. Posteriorment, cada xiquet ja juga amb lo que vol i cada dia és diferent ampliant el temps si el joc és fluid, ja que se'ls deixa jugar una mica més. El temps de duració varia depenent del dia, oscil·lant entre 45 minuts i 1 hora.

Després esmorzem tots junts. Preparem la fruita entre tots en un plat compartit, pelem la fruita entre tots, recitem un vers i després ens la mengem. Després, cada xiquet es menja el seu entrepà. A més a més, cada dia, per a esmorzar o per a dinar, mengem un cereal.

Dilluns: arròs, Dimarts: ordi “cebada”, Dimecres: mill “mijo”, Dijous: centé “centeno”, Divendres: civada “avena”, Dissabte: panís “maiz” i Diumenge: blat “trigo”.

Després d’esmorzar, se ix fora, al jardí, on tenen branques, arbres, fulles i exerciten molt el cos físic perquè mobilitzen i, d’aquesta manera, es van fent amos del seu propi cos que és com si fóra la seua pròpia casa. Fora passen uns 45 minuts.

Cada dia de la setmana realitzen unes activitats:

Dilluns fan dibuix amb colors de cera uns 10 minuts. Aquesta activitat és per als xiquets de 2 anys; dimarts pinten amb aquarel·les, en un paper banyat i utilitzen pintura natural Waldorf i aigua. Aquesta activitat és per a xiquets a partir de 3 anys; dimecres treballem amb cera de modelar; dijous fem pa i divendres solem donar un passeig.

Més tard, llegeixen un conte de fades, llegint el mateix conte durant un mes perquè els xiquets ho compreguen, a ells els agrada escoltar-ho durant tot el mes. Un aliment anímic per a sentir-se bé és la repetició, ja que els dóna seguretat i confiança.

A més a més, cada dia de la setmana té un color i un arbre:

Dilluns color morat; arbre cirerer “cerezo”.

Dimarts color roig; arbre roure “roble”.

Dimecres color groc; arbre om “olmo”.

Dijous color taronja; arbre auró “arce”.

Divendres color verd; arbre bedoll “abedul”.

Dissabte color blau anyil; arbre faig blanc “haya blanca”.

Diumenge color blanc; arbre freixe “fresno”.

Quin lloc ocuparan l’art i la creativitat dins de la vostra escola Waldorf?

Un lloc molt important, ja que l’ambient que es crea de tranquil·litat i calma, potencia el desenvolupament d’aquestes capacitats.

Qui serà l’encarregat de regular els temps de les activitats en la vostra escola Waldorf?

L’encarregat d’ordenar l’activitat de l’aula sempre és l’adult, la mestra o el mestre, atenent el ritme del grup de xiquets, i tenint present les necessitats de cada etapa.

Quines estratègies d'ensenyament utilitzareu com a docents Waldorf per motivar els vostres alumnes?

En l'associació comencen a escriure amb colors, uns colors de madera més grossos que els normals per facilitar-los la feina als xiquets, ja que encara no tenen la motricitat totalment desenvolupada i els costa agarrar un llapis normal. D'aquesta manera, se'ls fa més fàcil la tasca de llegir i escriure, no es frustraven com en l'escola tradicional on s'accelera aquest procés i el xiquet s'agobia perquè no pot agarrar bé el llapis. Aquesta és una estratègia d'ensenyament, ja que el xiquet a poc a poc va aprenent a escriure sense pressa.

Per què penses que no prosperen o costa que prosperen, aquestes noves iniciatives com la vostra, per què el docent sempre torna a la rutina, per què els costa innovar, per què a pesar que sempre han hagut innovacions s'opta per seguir fent les mateixes coses?

La meua sensació és que els humans tendim a repetir el que hem vist que han fet amb nosaltres. Innovar i ser diferent és el que més ens costa, no hem estat educats en lo individual, en ser únics i creatius. Hem estat educats en ser tots iguals, en adaptar-nos al que vol la majoria. S'ha de fer un treball molt gran de voluntat i d'autoafirmació per tal d'aconseguir allò que somiem arribar a ser. Tot al nostre voltant ens diu com han de ser les coses, la creativitat, lo nou, està bé en els discursos, però a la pràctica se fa complicat. Però no impossible, és qüestió de posar voluntat i tindre les coses clares.

Moltes gràcies per la teua amabilitat, per dedicar-me part del teu temps i per les teues ganes per millorar el sistema educatiu actual.